

Univerza v Ljubljani
Fakulteta *za družbene vede*
Center za mednarodne odnose

Tuji investitorji o slovenskem poslovnem okolju 2020

Rezultati raziskave med podjetji s tujim kapitalom v Sloveniji 2020¹

Andreja Jaklič in Iris Koleša
Center za mednarodne odnose na Fakulteti za družbene vede
Univerza v Ljubljani

¹ Raziskavo je na podlagi pogodbe št. C2130-20-080010 o izvajanju in financiranju spodbujanja internacionalizacije in tujih neposrednih investicij financirala Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije SPIRIT Slovenija.

Vsebina

Uvod	5
Značilnosti podjetij v vzorcu	6
Zaznave o slovenskem poslovnem okolju	10
Vzroki za investiranje v slovensko podjetje	10
Ključne prednosti slovenskega poslovnega okolja	12
Ovire v slovenskem poslovnem okolju	15
S Slovenijo primerljiva poslovna okolja	17
Vpliv tujih investicij na podjetja v Sloveniji	19
Vplivi tujih investicij na zaposlovanje in razvoj kadrov	19
Vplivi tujih investicij na internacionalizacijo	20
Vplivi tujih investicij na poslovne funkcije	21
Vpliv tujih investicij na digitalizacijo in avtomatizacijo	24
Poslovanje vzorčnih podjetij v zadnjem letu	25
Sodelovanje s podpornimi institucijami	26
Uporabnost podpornih storitev	28
Ocena storitev podpornega okolja	30
Ocena storitev Javne agencije SPIRIT Slovenija	32
Predlogi podjetij za podporne storitve ukrepe	38
Investicijski načrti podjetij s tujim kapitalom	42
Investicijski projekti leta 2021	42
Investicijski načrti v Sloveniji	43
Investicijski načrti izven Slovenije	47
Vplivi in posledice pandemije Covid-19	49
Vplivi pandemije Covid-19 na poslovanje	49
Vplivi pandemije Covid-19 na investicije	50
Vplivi pandemije Covid-19 na internacionalizacijo	52
Koriščenje državnih in drugih pomoči zaradi pandemije Covid-19	52
Vplivi pandemije Covid-19 na prisotnost tujih investorjev v Sloveniji	54
Predlogi ukrepov, ki bi podjetjem pomagali pri soočanju s posledicami pandemije Covid-19	56
Gibanje globalnih TNI in pozicija Slovenije	59
Viri	61

Povzetek

- V primerjavi z vzorci v raziskavah preteklih let (2016–2018) letošnji vzorec kaže na 'pomlajevanje podjetij s tujim kapitalom'. Čeprav med vzorčnimi podjetji še vedno prevladujejo podjetja z investitorji z dolgoletnimi izkušnjami v slovenskem poslovnem okolju (tj. podjetja, v katerih so tuji investitorji v Sloveniji prisotni že več kot 10 let), je namreč v vzorcu letos tudi relativno večji delež investitorjev, ki so v Sloveniji prisotni krajše obdobje. 10 % vzorčnih podjetij navaja, da so tuji investitorji v njihovo podjetje vstopili v zadnjih 2 letih. Prav tako je v vzorcu ogromno MSP (skoraj 90 %).
- 30% podjetij s tujim kapitalom, vključenih v raziskavo, načrtuje širitvene investicije v Slovenijo, podobni so njihovi širitveni načrti izven Slovenije.
 - Med najpomembnejšimi razlogi za investiranje v Sloveniji so:
 - razpoložljivo tehnično in splošno znanje ter dobre možnosti za razvoj izdelkov in storitev,
 - dostop do slovenskega trga in
 - dostop do drugih trgov v regiji.
 - Kot najbolj primerljive države s Slovenijo podjetja navajajo Hrvaško, Avstrijo, Nemčijo, Srbijo in Češko.
- Vplivi tujih investicij na slovenska podjetja so opazni pri spremembah števila zaposlenih in poslovnih funkcij v slovenskem podjetju, investiranja v razvoj kadrov in raziskave in razvoj, avtomatizacijo in digitalizacijo ter števila tujih dobaviteljev, kupcev in izvoznih trgov slovenskega podjetja.
 - Na vseh navedenih področjih so pozitivni učinki tuje investicije veliko pogostejši od negativnih učinkov. Najbolj izrazito se pozitivni učinki investicije odražajo v povečanju števila zaposlenih in večjih investicijah podjetij v razvoj kadrov.
 - Več kot polovica podjetij pri organizaciji in izvajanju poslovnih funkcij, investicijah v raziskave in razvoj ter številu tujih dobaviteljev zaradi tuje investicije ne zaznava sprememb. Kljub temu delež podjetij, ki so zaradi prisotnosti tujega investitorja povečala kompleksnost poslovanja, okrepila posamezne poslovne funkcije, investicije v raziskave in razvoj ter število tujih dobaviteljev ni zanemarljiv. 39 % vzorčnih podjetij je povečalo število poslovnih funkcij, ki jih opravljajo v podjetju, dobra tretjina je povečala investicije v raziskovanje in razvoj v slovenskem podjetju, 40 % pa število tujih dobaviteljev.
 - Pozitiven vpliv tujih neposrednih investicij na povečevanje mednarodne mreže (dobaviteljev, kupce in izvoznih trgov) je najbolj izrazit med malimi podjetji.

- Čeprav večina podjetij poroča, da pandemija Covid-19 v prvem valu ni imela vpliva na prisotnost tujih investitorjev, pa podjetja poročajo o vplivih pandemije na njihovo poslovanje.
 - Medtem ko podjetja poročajo o najmanjšem vplivu pandemije na število tujih dobaviteljev, tujih kupcev in izvoznih trgov, na njihovo procesno, produktno in storitveno inoviranje, investicije v avtomatizacijo, digitalizacijo in razvoj kadrov ter na število zaposlenih, pa je večina podjetij v prvem valu beležila zmanjšan obseg dobičkov (61 % podjetij), prihodkov (58 % podjetij) in proizvodnje oziroma storitev (51 % podjetij). 27 % podjetij, vključenih v raziskavo, je zmanjšalo tudi število zaposlenih.
 - Kljub temu je več kot desetina podjetij beležila pozitiven vpliv pandemije na vse proučevane vidike poslovanja. Največ (50 %) podjetij je beležilo povečanje investicij v varnost in zdravje zaposlenih, več kot četrtnina anketiranih podjetij je povečala investicije v digitalizacijo, približno petina v avtomatizacijo in produktno inoviranje, več kot šestina v storitveno in procesno inoviranje ter razvoj kadrov, 15 % podjetij pa je povečalo tudi število zaposlenih in prihodke od prodaje. Med vzorčnimi podjetji, ki so v prvem valu povečala prihodke od prodaje in število zaposlenih, so predvsem trgovska podjetja, podjetja, ki se ukvarjajo s poslovnim svetovanjem (sploh glede e-poslovanja, financ ipd.), pa tudi nekaj logističnih, IKT in farmacevtskih podjetij. Med podjetji, ki so povečala število zaposlenih, so tudi nekatera proizvodna podjetja.
 - Ukrepe države za zmanjšanje negativnih učinkov pandemije Covid-19 na podjetja je koristilo več kot 85 % anketiranih podjetij s tujim kapitalom.

Uvod

Preverjanje zaznav o slovenskem poslovnem okolju med tujimi investitorji je vse od leta 2008 ena od rednih letnih aktivnosti Javne agencije Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije (SPIRIT Slovenija). Raziskava tradicionalno preverja motive, težave in načrte tujih investorjev pri poslovanju v Sloveniji ter njihovo (ne)zadovoljstvo z obstoječimi podpornimi storitvami.²

Raziskava med podjetij s tujim kapitalom v Sloveniji je leta 2020 zajemala več vsebinskih sklopov. Preverjali smo pogled podjetij na slovensko poslovno okolje: njihove vzroke za investiranje v Sloveniji ter zaznane prednosti in slabosti slovenskega poslovnega okolja. Zanimalo nas je tudi, kakšen je vpliv tuje investicije na podjetje v Sloveniji, kakšno je sodelovanje podjetij s tujim kapitalom s podpornimi institucijami v Sloveniji. Podrobneje smo proučevali uporabo storitev Javne agencije SPIRIT med podjetji, pomen, ki ga podjetja pripisujejo posamezni storitvi, in njihovo zadovoljstvo z njo. Prav tako smo preverjali širitvene načrte podjetij s tujim kapitalom v Sloveniji in tujini, posebna tema letošnje raziskave pa je bilo preverjanje posledic in učinkov pandemije Covid-19 na podjetja s tujim kapitalom.³

Raziskavo za agencijo SPIRIT Slovenija opravlja Center za mednarodne odnose Fakultete za družbene vede na Univerzi v Ljubljani, ki je osrednji raziskovalno-analitični center za spremljanje tujih neposrednih investicij in internacionalizacije v Sloveniji.

Anketiranje je potekalo med 3. septembrom in 2. oktobrom 2020, in sicer v elektronski in tiskani obliki. Opravljeni so bili tudi dodatni informativni razgovori s tujimi investitorji.

² Zaradi spremenjene metodologije raziskovanja neposredna primerljivost z rezultati v preteklih letih ni možna. Raziskave iz preteklih let so na voljo na Centru za mednarodne odnose na Fakulteti za družbene vede (Univerza v Ljubljani).

³ Ugotovitve, povezane s pandemijo Covid-19 se nanašajo na prvi val pandemije (tj. na obdobje do septembra oziroma oktobra 2020).

Značilnosti podjetij v vzorcu

Vzorec podjetij v raziskavi je bil oblikovan na podlagi baze podjetij s tujim kapitalom agencije SPIRIT Slovenija. **Vzorčni okvir** je zajemal celotno populacijo 1204 podjetij⁴ s tujim kapitalom (PTK), vendar vseh podjetij ni bilo mogoče doseči. Dosegli smo 993 podjetij.

Na vprašalnik je **odgovorilo 213 podjetij** s tujim kapitalom, kar predstavlja **21,5-odstoten odziv**, če upoštevamo dosežena podjetja in **17,7 % delež populacije**.

Ker so bili nekateri vprašalniki nepopolno izpolnjeni, so v analizah upoštevani vsi veljavni odgovori, število anketirancev pa se zaradi tega med vprašanji razlikuje. Ker je število odgovorov pri nekaterih vprašanjih zelo majhno, je potrebna posebna pozornost pri interpretaciji odgovorov in njihovem posploševanju na populacijo.

Pomanjkljive baze sicer predstavljajo raziskovalne omejitve (posebej pri prenosu ugotovitev) in previdnost pri interpretaciji, a raziskave na specifičnih (četudi manjših) vzorcih prinašajo prednost za ciljno zastavljanje ukrepov. Diametralno nasprotni odgovori pri nekaterih vprašanjih denimo nakazujejo na različne izkušnje podjetij s slovenskim poslovnim okoljem tudi po dejavnostih (npr. kakovostni kadri vs. pomanjkanje deficitarnih poklicev) in je za njihovo boljše razumevanje pogosto potrebno povezovanje več odgovorov oziroma podatkov.

Vzorec podjetij analiziramo glede na velikost podjetij, dejavnost podjetij ter trg pretežne realizacije prihodkov od prodaje. To so tudi spremenljivke, ki jih uporabimo za proučevanje razlik med skupinami podjetij glede njihovih zaznav in izkušenj, povezanih s slovenskim poslovnim okoljem.

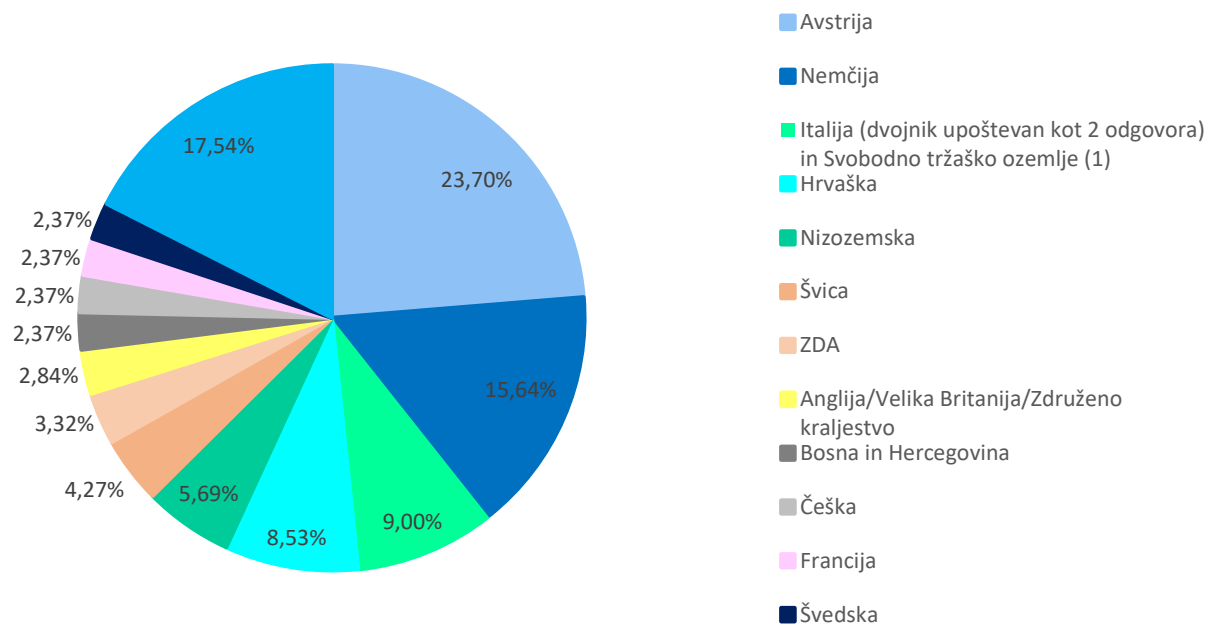
Struktura vzorca v raziskavi 2020 je bila glede na navedene kriterije naslednja:

- **Države tujih investorjev:** Od 211 tujih investorjev (v nekaterih podjetjih je prisoten več kot en tuj investor z 10- ali več- odstotnim deležem v kapitalu) jih je 50 (tj. 23,7 %) iz Avstrije, 33 (tj. 15,6 %) iz Nemčije, 19 (9,0 %) iz Italije, 18 (8,5 %) iz Hrvaške, 12 (5,7 %) z Nizozemske in 9 (4,3 %) iz Švice. Iz posameznih ostalih držav prihaja manj kot 8 investorjev (glejte Sliko 1). Preostalih 33,2 % vzorčnih podjetij ima investitorje iz 25 različnih drugih držav, kar kaže na veliko pestrost geografskega porekla investorjev. Za 6 podjetij ni podatka o državi tujega investitorja. Struktura vzorca je glede na poreklo investorjev podobna strukturi vhodnih investicij po makroekonomskih podatkih.

⁴ Kot vzorčni okvir je obravnavana celotna populacija podjetij s tujim kapitalom. Po podatkih Banke Slovenija je bilo v Sloveniji leta 2019 prisotnih 1204 podjetij s tujim kapitalom. Glede števila podjetij s tujim kapitalom v Sloveniji prihaja do precejšnjih razhajanj med podatki različnih institucij, zaradi česar je pri interpretaciji teh podatkov potrebna posebna previdnost.

Slika 1: Država, iz katere prihaja tuji investitor (% podjetij), 2020

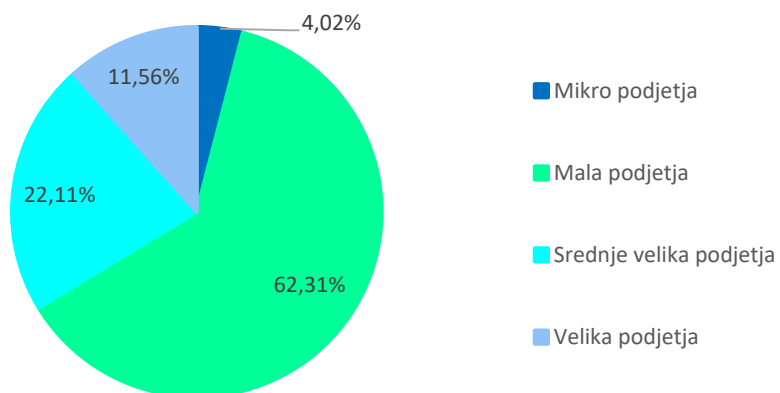

N = 211

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

- **Velikostna struktura:** V vzorcu prevladujejo mala podjetja. 4,0 % anketiranih podjetij je mikro podjetij (z do 10 zaposlenimi), 62,3 % je malih podjetij (z 11–50 zaposlenimi), 22,1 % je srednje velikih podjetij (z 51–250 zaposlenimi) in 11,6 % velikih podjetij z več kot 250 zaposlenimi (glejte Sliko 2).

Slika 2: Velikostna struktura vzorca (% podjetij), 2020

N = 199

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

- **Dejavnost:** Med vzorčnimi podjetji prevladujejo storitvena podjetja. 65,8 % vzorčnih podjetij namreč opravlja storitvene dejavnosti, 34,2 % pa jih deluje v proizvodnih dejavnostih. Med podjetji iz storitvenih dejavnosti ima večina podjetij manj kot 51 zaposlenih: več kot 50 % anketiranih storitvenih podjetij je malih podjetij. Večja podjetja so pogostejša med podjetji iz proizvodnih dejavnosti. Delež velikih podjetij med podjetji iz proizvodnih dejavnosti je 8,0-odstoten, delež velikih podjetij med storitvenimi podjetji pa 3,5-odstoten. Srednje velikih podjetij je med proizvodnimi podjetji 14,1 %, med storitvenimi podjetji pa 8,0 %. Mikro podjetja so med anketiranimi podjetji prisotna le v storitvenih dejavnostih, kjer jih je 4,0 %.
- **Trg:** Glede na ustvarjanje prihodkov od prodaje so podjetja v vzorcu precej enakomerno razpršena. Večina (55,3 %) vzorčnih podjetij večino svojih prihodkov ustvari na tujih trgih (so pretežni izvozniki), 44,7 % podjetij v vzorcu pa je usmerjenih pretežno na domači trg. Velika in srednje velika podjetja so v večini primerov izvozno usmerjena, mikro podjetja so v večini primerov usmerjena na domači trg, medtem ko so mala podjetja v enakem številu bolj prisotna na domačem in tujih trgih (glejte Tabelo 1).

Tabela 1: Struktura vzorčnih podjetij po dejavnosti in izvozni usmerjenosti

Prevladujoč trg/dejavnost	Proizvodna podjetja	Storitvena podjetja	SKUPAJ
Pretežni izvozniki	27,64%	27,64%	55,28%
Pretežno na domači trg usmerjena podjetja	6,53%	38,19%	44,72%
SKUPAJ	34,17%	65,83%	100,00%

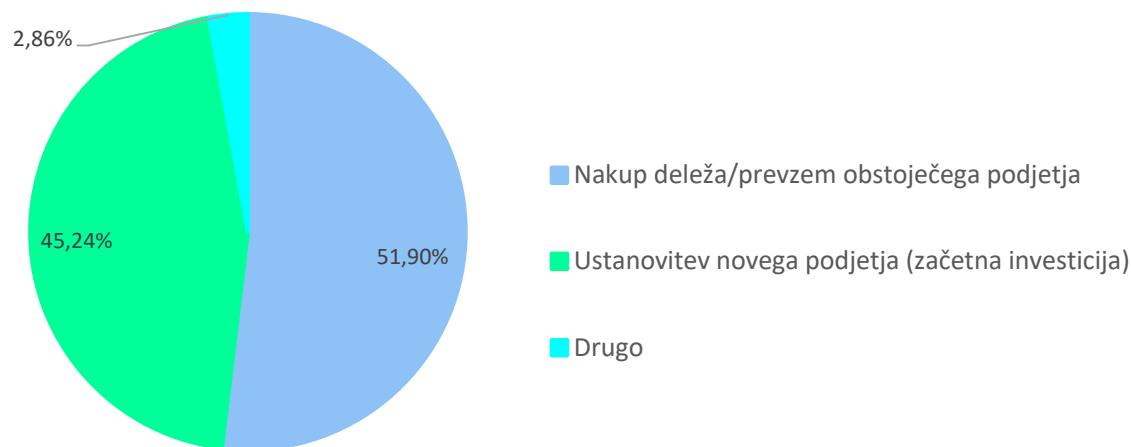
N = 199

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

- **Vrsta investicije:** 45,2 % vzorčnih podjetij je v Slovenijo investiralo v obliki ustanovitve novega podjetja ali začetne investicije, pri več kot polovici (51,9 %) podjetij gre za prevzem obstoječih podjetij, pri 2,9 % podjetij pa za druge oblike investiranja (glejte Sliko 3). Med drugimi oblikami vstopa podjetja najpogosteje uporabljajo kombinacijo obeh metod, ki je v nekaterih primerih vezana tudi na dokapitalizacijo ali postopke denacionalizacije.

Slika 3: Struktura vzorca glede na vrsto investicije (% podjetij), 2020

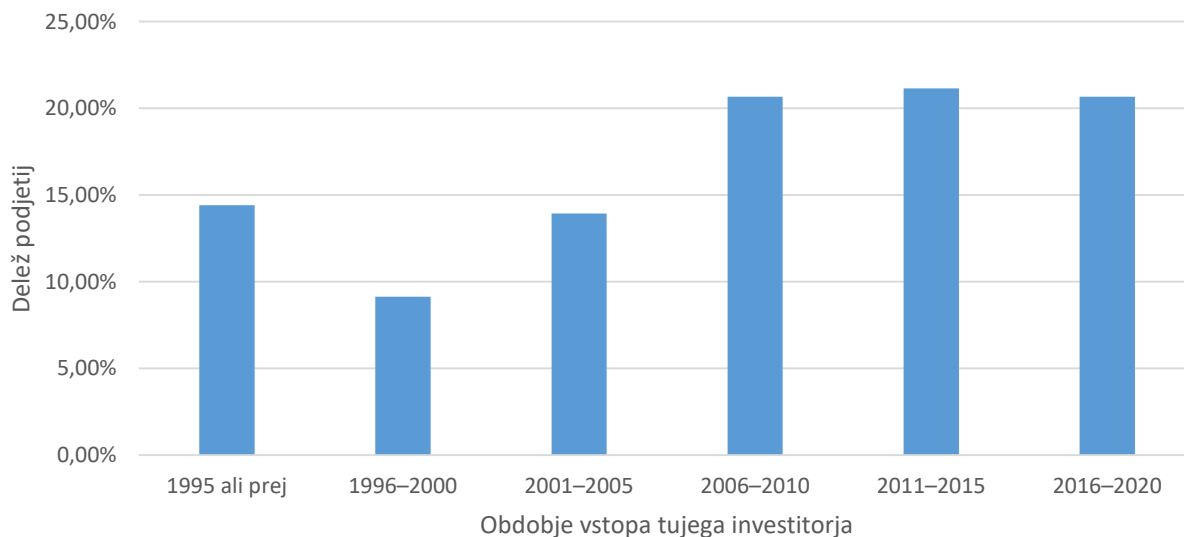

N = 210

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

- **Obdobje prisotnosti tujega investitorja v Sloveniji:** Med vzorčnimi podjetji prevladujejo podjetja z dolgoletnimi izkušnjami v slovenskem poslovnem okolju. Podjetij, ki so v Sloveniji prisotna že več kot 10 let, je namreč več kot 58 %. Petina vzorčnih podjetij je v Slovenijo vstopila v zadnjih 5 letih, dobra petina podjetij pa ima manj kot 10 in več kakor 5 let izkušenj s slovenskim poslovnim okoljem (glejte Sliko 4). V obdobju zadnjih 2 let (od leta 2018) je v Slovenijo vstopilo 10 % vzorčnih podjetij, 1% celo v tekočem letu.

Slika 4: Struktura vzorca glede na leto vstopa tujega investitorja (% podjetij), 2020

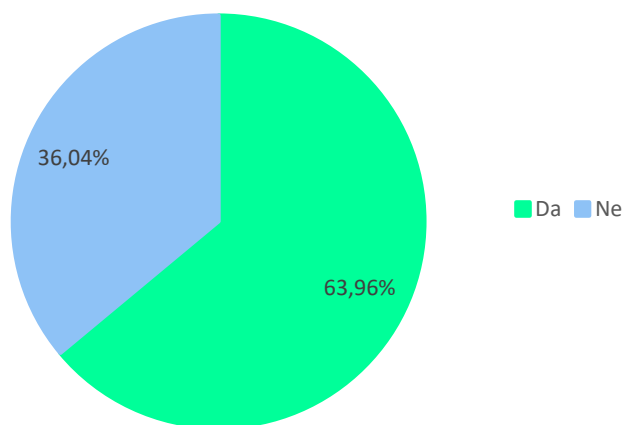
N = 208

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

- **Vpetost v mreže multinacionalnih podjetij:** 64 % vzorčnih podjetij je del mrež njihovih matičnih multinacionalnih podjetij (glejte Sliko 5). Pri tem približno tretjina anketiranih podjetij svojo vlogo v mreži povečuje tako po številu poslovnih funkcij, ki jih opravlja, kot tudi po strateškem vplivu. Prav tako ta podjetja v veliki večini (90,4 %) soustvarjajo ali ustvarjajo znanje v mreži multinacionalnega podjetja, 72,0 % pa jih soodloča ali odloča o strateških usmeritvah in aktivnostih slovenskega podjetja.

Slika 5: Vpetost vzorčnih podjetij v mreže matičnih multinacionalnih podjetij (% podjetij), 2020

N = 197

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

Zaznave o slovenskem poslovnem okolju

Zaznave podjetij s tujim kapitalom za investicije o Sloveniji ugotavljamo na več načinov: z odprtimi vprašanji o vzrokih za investiranje v Slovenijo, z odprtimi vprašanji o ključnih prednostih slovenskega poslovnega okolja ter z odprtimi vprašanji o največjih ovirah, s katerimi se podjetja soočajo v slovenskem poslovnem okolju.

Vzroki za investiranje v slovensko podjetje

Vzorčna podjetja navajajo zelo različne razloge in motive za investiranje v Slovenijo. Nekateri od teh se nanašajo na lokacijsko specifične prednosti Slovenije, drugi na podjetniško specifične prednosti, prisotni pa so tudi drugi motivi.

V nadaljevanju raznolike motive združujemo po vsebinskih sklopih (glejte Sliko 6).

Slika 6: Razlogi za neposredne investicije v Slovenijo

Poslovne mreže in partnerstva	Širitev	Kadri	Druge posebnosti:
• Partnerski projekti, skupen nastop na trgu, soudeležba v procesu, strateško sodelovanje med podjetji, preteklo sodelovanje • Poslovni partnerji (dobro razvita maloprodajna mreža, lesni sektor, dobavitelji, izgradnja kisikarne) • Potreba po prisotnosti na trgu zaradi strank (povpraševanje), zastopstvo	• Širitev/krepitev dejavnosti (tudi dopolnitve portfelja in poslovnih funkcij – npr. distribucija) • Širitev/obvladovanje/delitev trga (tudi povečanje tržnega deleža) • Širitev – Slovenija (nov ali obstoječ trg), tržni potencial, uvozni program • Širitev – tujina (v države bivše Jugoslavije, Jugovzhodne Evrope, EU oziroma Evrope nasploh, Adriatic regije; slovenska enota kot regionalno zastopstvo)	• Kadri splošno, razmerje cena-znanje • Znanje • Stroški dela • Možnost zaposlovanja kadrov iz tretjih držav • Širitev HR kapacitet	• Čustveni razlogi: investitor dolgoletni obiskovalec destinacije, • Želja po dodatnem podjetju v Sloveniji • zaupanje v Slovenijo • Sprememba 'tujstva' z osamosvojitvijo Slovenije
Prednosti lokacije	Poslovne priložnosti	Proizvodne kapacitete	Razvojni motivi
• Lega (bližina trgov, oddaljenost) • Stabilno okolje • Produktivnost, ekonomska učinkovitost • Izplačilo dobička, nižji davek na dobiček, prodaja, dobiček, finančna disciplina • Administrativne prednosti (dovolilnice, lažje poslovanje – logistika) • Transparentnost, dostop do informacij • Samostojnost Slovenije • Članstvo v EU, evropsko poreklo podjetja • Poznavanje trga (tudi izkustveno), strank	• Poslovne priložnosti nasploh • Naložba, strateško partnerstvo, hčerinska družba, podružnica, ustanovitev podjetja, nakup deleža, dogovor s solastniki • Prevzem (konkurenčnega ali komplementarnega) podjetja/blagovne znamke/skupine (tudi globalni nakup, povezovanje v skupino, reorganizacija skupine) • Nakup podjetja v težavah, skladi tveganega kapitala, odkup terjatev	• Širitev/selitev proizvodnje • Dostop do surovin/produkta/proizvodnega programa • Ugodni proizvodni in nakupni pogoji (cena), dostopen prostor (obstoječe podjetje)	• Pridobitev patentov, R&D (produktni, procesni, povezan z opremo), inovativnost podjetja • Utečeni procesi, procesno znanje/know-how podjetja, tehnologija

N = 189

Vir: Raziskava TNI 2020. Lasten prikaz.

Med najpogostejšimi razlogi za investiranje v Sloveniji podjetja navajajo:

- **Razpoložljivo znanje (še posebej tehnično znanje) in dobre možnosti za razvoj izdelkov in storitev:** Podjetja izpostavljajo dobro razvitost gospodarskega okolja in visoko kvalificirane kadre (relativno visoka razpoložljivost tehničnega in inženirskega znanja), kar ocenjujejo kot ugodno okolje za inovativna podjetja. Med motivi izpostavljajo tudi možnosti pridobitev patentov, dolgoročno sodelovanje s partnerji, razvijanje izdelkov in regionalno testiranje, zadostno bazo surovin in lokalnih dobaviteljev.
- **Dostop do slovenskega trga:** Podjetja kot razlog za investiranje v Sloveniji navajajo tako vstop na trg, kot tudi povečanje obstoječega tržnega deleža. Prav tako kot prednost izpostavijo dobro razvito maloprodajno mrežo v Sloveniji.
- **Dostop do drugih trgov v regiji:** Slovenska podjetja so med tujimi investitorji videna predvsem kot posrednik za vstop na trge Jugovzhodne Evrope. Tuji investitorji namreč ocenjujejo, da imajo slovenska podjetja na teh trgih dobro razvite regionalne oziroma poslovne mreže, pa tudi neposredne kontakte. Kot posebni razlog za investiranje v Sloveniji anketirana podjetja izpostavijo tudi dostop do kadrov iz regije Jugovzhodne Evrope in možnost zaposlovanja ljudi iz tretjih držav (ti se po ureditvi zaposlitve v Sloveniji lažje zaposlujejo v celotni Evropski uniji – EU).

Tuji investitorji kot razloge za investiranje v Sloveniji večkrat omenijo tudi **poslovne priložnosti in oplemenitenje začetnega finančnega vložka**, saj prepoznavajo razvojni potencial podjetij in pomanjkljivo upravljanje razvoja zaznavajo kot priložnost (navajajo npr. pomanjkanje finančnih sredstev slovenskih podjetij za tovrstne aktivnosti in možnost strateškega povezovanja s partnerji v tujini, izkoriščanje ekonomij obsega ali druge sinergije kot rešitev).

Ključne prednosti slovenskega poslovnega okolja

Prednosti poslovnega okolja pogosto predstavljajo ključne razloge za investiranje, zato se s slednjimi delno prekrivajo. Med ključnimi prednostmi slovenskega poslovnega okolja podjetja s tujim kapitalom navajajo podobne značilnosti, kot tiste, ki jih navajajo med razlogi za investiranje. Prednosti slovenskega poslovnega okolja smo v tokratni raziskavi preverjali z odprtimi vprašanji, pri čemer so lahko podjetja navedla poljudno število prednosti. Njihove odgovore smo kategorizirali v nekaj glavnih skupin. V ospredju so lokacijske prednosti, kot sta npr. geostrateška lega države ter razpoložljivost talentiranih in izobraženih strokovnjakov na trgu dela.

Med sklopi lokacijsko specifičnih prednosti anketirana podjetja izpostavilo predvsem naslednje:

- **Prednosti lokacije**, pri čemer podjetja navajajo tako naravne danosti države in kulturne značilnosti države, kakor tudi s politikami in institucijami ustvarjene prednosti:

- (Geostrateška) lega in logistične povezave: Slovenija ima dober dostop do številnih trgov in razvito globalno povezanost, ima primerjalno dober dostop do Jugovzhodne Evrope, do Srednje Evrope in do Balkana, hkrati pa tudi do držav Zahodne Evrope in EU, vzpostavljene ima (tradicionalne logistične in osebne) vezi med Jugovzhodno in Srednjo Evropo.
- Bližina trga: Slovenija je blizu trgov matičnih podjetij.
- Članstvo v EU: Slovenija je del EU, kar prinaša več prednosti – tudi evropsko poreklo izdelkov, enotne davke in zakonodajo ter skupen trg.

»Največja prednost glede na konkurenčne države je pozicija Slovenije v Evropi in hiter dostop do Nemčije, in Severne Evrope.« (odgovor enega izmed anketiranih podjetij)

- Majhnost trga: Za nekatera podjetja predstavlja majhnost trga prednost, saj je zaradi nje trg viden kot obvladljiv, primeren za testni trg, zelo prilagodljiv in izvozno naravnan. Prav tako podjetja slovenski trg opisujejo kot nezasičen s konkurenco.

»Vse kar podjetja razvijajo (od opreme in storitve do produktov) se v večini testira najprej v Sloveniji. Te izkušnje v testnem okolju služijo celotni korporaciji.« (odgovor enega izmed anketiranih podjetij)

- Infrastruktura: Podjetja poleg logistične povezanosti kot prednost izpostavijo tudi komunikacijsko infrastrukturo za delo od doma (tj. razpoložljivost in uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije po celotni državi).
- Splošno urejeno in razvito poslovno okolje: Podjetja med prednostmi Slovenije navajajo tudi gospodarska razvitost, BDP in podobnost zahodnim trgov, tehnološko razvitost in inovativno okolje, urejeno/stabilno poslovno okolje, varnost in politično stabilnost, sprejemanje medkulturnih razlik, urejeno zakonodajo in pravno državo, socialno strukturo, birokratske postopke (urejanje dokumentacije za tujce, lažje zaposlovanje, odzivnost podpornega okolja, hitra in enostavna ustanovitev podjetja – sploh v primerjavi s Hrvaško) in plačilno sposobnost in disciplino poslovnih partnerjev.
- Podporno okolje: Podjetja kot prednosti navajajo podporo start-upom, portal e-Vem in odzivnost podpornega okolja.
- Nižji stroški poslovanja: Nižji stroški surovin, postopkov, razvoja in nižji davki po oceni podjetij omogočajo ugodne pogoje za delo v Sloveniji.
- Sorodna mentaliteta (kot jo ima npr. Zahodni Balkan) in soroden jezik predstavljata prednost za investitorje iz podobnih okolij.
- Čisto okolje prav tako predstavlja prednost Slovenije.
- Pripravljenost ljudi pomagati – sploh pri začetkih, je prav tako prepoznana kot prednost med investitorji v Sloveniji.

- **Prednosti podjetij** se nanašajo tako na oprijemljivo kot neoprijemljivo znanje podjetij, pa tudi organiziranost in delovanje podjetij:

- Znanje/know-how podjetij: Podjetja kot prednost Slovenije navajajo predvsem visoko tehnološko znanje in bogate izkušnje (tradicijo podjetij, tehničnega in inženirskega znanja)
 - Iznajdljivost, agilnost, fleksibilnost, odzivnost podjetij
 - Pripravljenost podjetij za sprejemanje novosti: Podjetja dajejo poudarek izobraževanju.
 - Kakovost izdelkov/storitev,
 - Učinkovita proizvodnja,
 - Kratki dobavni roki in zanesljivost dobav,
 - Blagovne znamke,
 - Omrežja,
 - Oprema in
 - Transparentnost poslovanja podjetij.
- **Kadri** so omenjeni kot posebna prednost – predvsem zaradi razpoložljivosti relativno visoko usposobljenih zaposlenih in nizke cene dela. Anketirana podjetja pri tem posebej izpostavljajo:
 - Razmerje med ceno in usposobljenostjo zaposlenih (primerjalno nizki/srednje visoki stroški dela),
 - Konkurenčnost kadrov,
 - Kakovost in delavnost (tudi poslušnost),
 - Znanje/strokovnost (znanje tujih jezikov, tehnično znanje, inovativnost ipd.),
 - Fleksibilnost, reaktivnost in iznajdljivost kadrov,
 - Zanesljivost in natančnost kadrov,
 - Pripadnost podjetju in zavzetost ter
 - Produktivnost oziroma učinkovitost,
 - **Tržne priložnosti**, ki so posredno omenjene že v prednostih lokacije, so pogosto izpostavljene tudi ločeno. Za tuje investitorje priložnost predstavljajo:
 - Kupci: bližina kupcev, njihova relativno visoka kupna moč in pripravljenost za nove produkte.
 - Tržni potencial: nizka stopnja konkurence, nezasičen trg.

Med investitorji so tudi podjetja, ki posebnih prednosti v slovenskem poslovnem okolju ne opazijo. Nekatera podjetja, ki so že dlje časa prisotna na slovenskem trgu, opozarjajo tudi na slabitev oziroma zmanjševanje posameznih prednosti (med njimi so odzivnost javne uprave, razvoj infrastrukture, obdavčenost visoko usposobljenih zaposlenih, politična nestabilnost ipd.), ki so jih nekoč zaznavala. Posledično ta podjetja omenjajo iskanje drugih lokacij in načrtovan umik iz Slovenije.

Ovire v slovenskem poslovnem okolju

Podjetja v tuji lasti navajajo tudi veliko število različnih ovir, s katerimi se soočajo v slovenskem poslovnem okolju. Te se nanašajo tako na lokacijo, regulativo, institucionalno okolje in značilnosti posameznih panog kakor tudi na vrednote v poslovnem okolju in značilnosti zaposlenih. Ključne pomanjkljivosti v slovenskem poslovnem okolju po vsebinskih sklopih povzema Slika 7.

Anketirana podjetja kot ovire za svoje investiranje in poslovanje v Sloveniji izpostavljajo **pomanjkanje posluha podpornega okolja** (predvsem javnih institucij) za gospodarstvo nasploh in potrebe tujih investorjev (med institucijami z nezadovoljivim sodelovanjem podjetja posebej navajajo FURS in »pretirane« inšpekcijske nadzore). Prav tako navajajo nezanimanje za tuje investicije ter celo sovražnost in negativno klimo do tujih neposrednih investicij. Kot izrazito oviro podjetja omenjajo neodzivnost javnih institucij, nedelovanje pravne države in neučinkovito sodstvo. Hkrati oviro poslovanju predstavlja hitro spreminjajoča se zakonodaja, neusklajenost zakonodaje in nekonsistentnost med različnimi resorji.

Več podjetij opaža tudi **pomanjkljivo strateško načrtovanje** in komuniciranje razvojnih politik ter počasno odločanje glede strateških projektov, kot so načrtovanje investicij, infrastrukture, dokončevanje obstoječih načrtov ipd. Anketirana podjetja poleg tega opozarjajo na oteženo črpanje nepovratnih/EU sredstev (sploh za koncerne) – tudi primerjalno glede na druge članice EU; pomanjkanje subvencij in spodbud za podjetja, diskriminatorne javne razpise ter pomanjkanje zagonskih sredstev in vlaganja v gospodarstvo. Kot dodatno oviro izpostavljajo tudi pomanjkanje strateškega sodelovanja med državo, podjetji in drugimi deležniki.

Poleg tega podjetja izpostavljajo težave zaradi administrativnih preprek, dolgih upravnih postopkov in visokih stroškov vzdrževanja sistemov (npr. povezanih z obveznimi vzdrževalnimi pogodbami in pogostimi periodičnimi zakonodajnimi pregledi s področja požara, varnosti in zdravja). Med perečimi problemi so visoka obdavčitev visoko usposobljenih vodstvenih kadrov, ki jih je zaradi omejenih možnosti nagrajevanja težko pridobiti in zadržati, ter visoki **stroški dela** nasploh. Pri zaposlovanju oviro za podjetja s tujim kapitalom predstavljajo tudi rigidna oziroma kompleksna delovnopravna zakonodaja, krajši neto delovni čas, omejitve mednarodnega sodelovanja zaradi zakonodaje na področju trga dela in omejitve mednarodnega kadrovanja. Kot ključno pomanjkljivost v slovenskem poslovnem okolju podjetja omenjajo tudi politično kadrovanje.

Podjetja med ovirami navajajo nekaj **neželenih lastnosti zaposlenih**. Med njimi izpostavijo nepripravljenost zaposlenih na spremembe in nepripravljenost za delo (lenobo). Anketirana podjetja imajo težave tudi zaradi pomanjkanja usposobljenih oziroma tehničnih kadrov in opozarjajo na pomanjkanje ustreznih izobraževalnih programov za njihov razvoj.

Kot pomanjkljivost podjetja navajajo še dostopnost zdravstvenih storitev zaposlenim in podaljševanje pokojninske dobe, ki onemogoča zaposlitev mladih.

Slika 7: Ključne pomanjkljivosti slovenskega poslovnega okolja

Pomanjkljivosti lokacije •Majhnost (trga in števila prebivalstva, posledično veliko/malo konkurence) •Slaba povezanost (letalske povezave), slaba infrastruktura •Nezanimivost/Neprijaznost lokacije za TNI •Rigidno bančništvo •Sovražna medijska klima, nastrojenost proti TNI in kapitalu nasploh •Pomanjkljive mednarodne pogodbe, pomanjkanje mednarodnega sodelovanja •Lega (oddaljenost od kupcev) •Centralizacija	Podporno okolje •Birokracija in administrativne ovire (pomanjkanje posluha za TNI in MSP, težave pri odpiranju TRR, zapleteni postopki za TNI, tog javni sistem, pretirane inšpekcije, poročanje, javno naročanje, revizije, netransparentnost, dolgi postopki, slabo in počasno odločanje glede strateških projektov) •Oteženo črpanje nepovratnih/EU sredstev (sploh za koncerne), pomanjkanje subvencij, spodbud za podjetja, diskriminatorni javni razpisi, pomanjkanje zagonskih sredstev in vlaganja v gospodarstvo •Korupcija/prepletanje politike in gospodarstva/siva ekonomija/nezaupanje v javno upravo/nelojalna konkurenca •Nestrokovno/neodzivno podporno okolje (še bolj/sploh med Covid) •Pomanjkanje strateškega sodelovanja država-podjetja-drugi •Draga javna uprava •Preveč socialna socialna politika	Zakonodaja in pravna država •Zakonodaja (množica nejasnih/zapletenih/neusklajenih /zastarelih/nenehno spreminjajočih se zakonov in predpisov – brez delovne in davčne zakonodaje, ki sta šteti posebej) •Rigidna/kompleksna delovnopravna zakonodaja •Davčna zakonodaja •Neučinkovito pravosodje, nezaupanje v pravno državo, •Plačilna nedisciplina, dolge izterjave, nelikvidnost, nespoštovanje pogodb •Davki, prispevki, dajatve •Visoki/nepredvidljivi/neurejeni davki (na dividende, na kapital, na dobiček)
Kadri •Stroški/Obdavčitev dela •Rigidna/kompleksna delovnopravna zakonodaja •Pomanjkanje (usposobljenih/tehničnih) kadrov – posledično tudi nerazumevanje sprememb •Politično kadrovanje •Pomanjkanje ustreznih izobraževalnih programov •Nepripravljenost na spremembe •Omejitve globalnega sodelovanja zaradi zakonodaje na področju trga dela in omejitve mednarodnega kadrovanja •Podaljševanje pokojninske dobe, ki onemogoča zaposlitev mladih •Nudenje zdravstvenih storitev zaposlenim •Nepripravljenost delati/lenoba •Krajši neto delovni čas	Davki, prispevki, dajatve •Visoki/ nepredvidljivi/ neurejeni davki (na dividende, na kapital, na dobiček) •Stroški/ Obdavčitev dela •Carine za BiH	Zemljišča in prostori •Visoke cene nepremičnin in parcel •Majhni industrijski centri •Pomanjkanje proizvodnih prostorov •Visoki vzdrževalni stroški

N = 179

Vir: Raziskava TNI 2020. Lasten prikaz.

S Slovenijo primerljiva poslovna okolja

Podjetja so v raziskavi ocenjevala tudi, s katero državo, kjer je prav tako prisoten tuji investitor, je poslovno okolje v Sloveniji najbolj primerljivo, pri čemer so navajala tudi po čem. Nabor primerljivih lokacij je torej pogojen z izkušnjami anketiranih podjetij oziroma njihovih tujih investorjev.

Podjetja so podobnosti in primerljivost našla z vsemi okoliškimi regijami: z EU oziroma Evropo in zahodnim poslovnim svetom nasploh (zaradi poslovne kulture, usposobljenosti in kompetenc zaposlenih ter infrastrukture), z Vzhodno Evropo, Jugovzhodno Evropo in Višegrajsko skupino, s sosednjimi državami (Avstrijo, Italijo, Madžarsko in Hrvaško), pa tudi z državami nekdanje Jugoslavije (glede mentalitete in delavske zakonodaje).

Najpogosteje so podjetja kot Sloveniji najbolj primerljivo državo omenjala **Hrvaško**, in sicer zaradi poslovnega okolja nasploh, podobnega načina poslovanja, zahtev na trgu, kulture in tehničnih zahtev projektov, cen storitev, poslovnih navad in mentalitete. Poleg tega sem jim zdijo primerljivi še zakonodaja, stroški dela, davčne in administrativne obremenitve ter industrijska razvitost v obeh državah. Podjetja ocenjujejo, da gre za primerljivi tržišči (podoben trg in ciljne skupine), ki se tudi podobno razvijata – ne le zaradi velikosti in geografske lege tržišč, ampak tudi podobnih standardov, načina dela in pristopov do strank. Podjetja navajajo, da je v obeh državah podoben tudi kader, prav tako navajajo kulturne podobnosti med državama – vključno z jezikom in običaji.

Druga najpogosteje omenjena država, primerljiva s Slovenijo, je **Avstrija**. Pri njej podjetja navajajo podobnost ureditve poslovanja in zakonodaje. Prav tako kot podobne opisujejo razvoj novih tržišč, majhnost trgov, način poslovanja, kulturo in tehnične zahteve projektov. Podobni so tudi prodajni programi, ki jih podjetja ponujajo na obeh trgih. Državi sta si po mnenju anketiranih podjetij podobni tudi po načinu dela, po obsegu posla na zaposlenega, nakupovalnih navadah potrošnikov (npr. povpraševanju po visokem cenovnem razredu kakovostnih izdelkov) in načinu oglaševanja ter organizaciji. Podjetja se pri navajanju dejavnikov podobnosti med državama sklicujejo na enake zgodovinske vplive.

Tretja najpogosteje omenjena država, podobna Sloveniji, je **Češka**. Med podobnostmi s tem poslovnim okoljem podjetja navajajo stroške dela, nižje plačane poklicne delavce, inovativne inženirje, plačo in standard. V obeh državah kot prednost prepoznavajo zelo vzpodbudno delovno okolje in naklonjenost izobraževanjem. Podobnosti najdejo za tržišče (tudi znotraj posamezne branže/dejavnosti), stopnjo razvoja trga, industrijsko razvitost, miselnost, filozofijo dela, industrije in zgodovino. Podjetja navajajo še podoben sistem javnega zdravstva in financiranja storitev. Tudi administrativni postopki kot je npr. pridobivanje dovoljenj, birokracija in obnašanje poslovnih subjektov so med trgoma po mnenju podjetij podobni.

Četrta najpogosteje omenjena država med podjetji je **Nemčija**. Omenjena je kot Sloveniji podoben trg znotraj EU, podjetja pa pri njej opažajo primerljive značajske lastnosti gospodarstvenikov, mentaliteto strank in poslovno okolje nasploh. Ocenjujejo, da imata obe državi splošen red v državi, urejeno birokracijo, podobno zakonodajo, primerljivo infrastrukturo in organizacijo. Na ravni podjetij v obeh državah anketiranci opažajo podobnost pri izvozni usmerjenosti in poslovni politiki.

Med ostalimi primerljivimi državami so podjetja omenila še naslednje države in ponekod tudi značilnosti, po katerih so te države podobne Sloveniji:

- Kanado,
- Nizozemsko (zaradi dostopnega pomorskega prometa),
- Švedsko (zaradi zelo socialne strukture javnega zdravstva, šolstva, izobrazbe, pa tudi primerljivih javnih dajatev),
- Malto (zaradi povpraševanja po podobnih storitvah),
- Italijo (zaradi podobno visokih davkov, podobne kulture in podobnih tehničnih zahtev projektov),
- Francijo (zaradi zaščite delavcev),
- Španijo in Portugalsko (zaradi podobnih davčnih obremenitev in višine plač),
- Madžarsko (zaradi podobnih plač, miselnosti, zgodovine, načina poslovanja, kulture in tehničnih zahtev projektov; načina pridobivanja dovoljenj, birokracije in obnašanja poslovnih subjektov),
- Slovaško (kjer so nižje plačani poklici, inovativni inženirji, vzpodbudno delovno okolje; a »vse se dela bolj na "horuk" s premalo planiranja«, podoben sistem javnega zdravstva, podobno pridobivanje dovoljenj, birokracija, obnašanje poslovnih subjektov).
- Kot vse bolj primerljivi za trgovanje pa sta še posebej omenjeni tudi Španija in Turčija.

Več kot desetina vzorčnih podjetij meni, da Slovenija ni primerljiva z nobeno od bližnjih držav. »Slovenija je "posebna".« v odnosu do gospodarstva in tujih naložb, navaja eno od anketiranih podjetij. Nekateri investitorji izkušenj v drugih državah nimajo in jih zato ne navajajo.

Precej podjetij omenja, da se **primerljivost Slovenije z drugimi državami zmanjšuje**. Med državami, ki jim Slovenija postaja manj podobna, kar podjetja opisujejo kot izgubljanje prednosti, so izpostavljene **Avstrija, Hrvaška** (ti državi po ocenah anketiranih podjetij hitreje in bolj konsistentno urejata zakonodajo), **Češka** (po agilnosti, kupni moči, inovativnosti) in **Poljska**. Slednja po mnenju investitorjev bolje ureja podpore podjetjem, dostop do EU pomoči in subvencij, pri čemer pa so omenjene tudi slabe izkušnje, saj se podjetjem državne spodbude tudi tam zdijo rezervirane vnaprej. Poleg tega podjetja na Poljskem cenijo tudi dostop do proizvodnih prostorov in zemljišč in institucionalno podporo na ravni lokalnih skupnosti. Navajajo, da država Slovenijo prehiteva tudi po kupni moči, agilnosti in ambicijah.

Glede primerljivosti trgov anketirana podjetja navajajo, da je ta tudi osnova za prenos izkušenj podjetja med državami. Vse kar podjetja razvijajo (od opreme do storitev in produktov) večinoma najprej testirajo v Sloveniji, izkušnje v testnem okolju pa nato po poročanju podjetij služijo celotni korporaciji. Pri tem izpostavljajo, da lahko znanje in testne izkušnje s slovenskega trga prenašajo predvsem na trge zahodnega Balkana. Medtem ko je Hrvaška običajno naslednji testni trg, podjetja poročajo, da lahko enake izkušnje/produkte/naprave/storitve kot v Sloveniji uporabijo v Srbiji, Makedoniji in Bosni in Hercegovini (BiH).

Vpliv tujih investicij na podjetja v Sloveniji

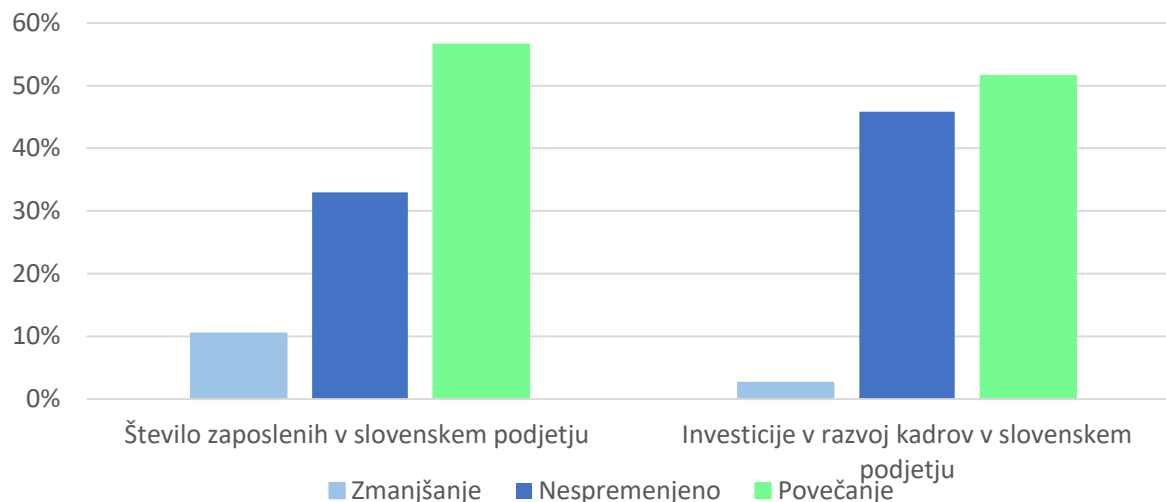
Podjetja v Sloveniji smo prosili, da ocenijo tudi vpliv tuje investicije na različnih področjih njihovega poslovanja. Podrobneje smo proučevali vpliv tujih investicij na internacionalizacijo podjetij (predvsem na število tujih kupcev in dobaviteljev ter izvoznih trgov), avtomatizacijo in digitalizacijo poslovnih procesov, investicije v raziskave in razvoj, poslovne funkcije ter na zaposlovanje in usposabljanje zaposlenih. Na mnogih področjih večina podjetij ni opazila vplivov, med podjetji, ki so vpliv zaznala, pa na vseh proučevanih področjih prevladujejo tista, na katere je imela tuja investicija pozitiven vpliv.

Vplivi tujih investicij na zaposlovanje in razvoj kadrov

Največji delež podjetij je zaznalo pozitiven vpliv tuje investicije na področju zaposlovanja in investicij v razvoj kadrov v slovenskih podjetjih (glejte Sliko 8). Kar 57 % anketiranih podjetij je zaznalo, da so tuje investicije vplivale na povečanje zaposlovanja, pri 10 % vzorčnih podjetij so zaposlovanje zaradi tujih investicij zmanjševali.

Slika 8: Vplivi tujih investicij na zaposlovanje in razvoj kadrov (% podjetij), 2020

N = 183 (število zaposlenih) oziroma 184 (investicije v razvoj kadrov)

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

Med anketiranimi podjetji je rast zaposlovanja zabeležilo 58 % malih podjetij, 55 % srednje velikih podjetij in 59 % velikih podjetij. Deleži podjetij, ki so povečala zaposlenost, so podobni ne glede na dejavnost (povečanje števila zaposlenih beleži 59 % proizvodnih in 56 % storitvenih podjetij) ali izvozno intenzivnost (povečanje števila zaposlenih beleži 58 % pretežnih izvoznikov in 56 % podjetji, ki poslujejo pretežno na domačem trgu).

Pri večini podjetij (52 %) so tuje investicije vplivale tudi na povečanje investicij v razvoj zaposlenih, le 3 % vzorčnih podjetij je zaradi vstopa tujega investitorja zaznalo zmanjšanje investicij v razvoj kadrov. Največji delež podjetij, ki so imela nove investicije v razvoj zaposlenih, je med srednje velikimi podjetji; kar 63 % srednje velikih podjetij je zaznalo povečanje tovrstnih investicij z vstopom tujega investitorja. Med malimi podjetji je takih 48 % podjetij, med velikimi podjetji pa 59 %. Rast zaposlovanja večinoma poteka sočasno v vlaganju v razvoj kadrov. Glede na dejavnost opazimo, da je večji delež podjetij, ki vlagajo v kadre, med proizvodnimi (44 %) in manjši med storitvenimi podjetji (28 %). Pri vlaganju v kadre razlik glede na izvozno usmerjenost ni (delež je enak, in sicer znaša 51 % tako med izvozniki in tistimi, ki poslujejo pretežno na domačem trgu).

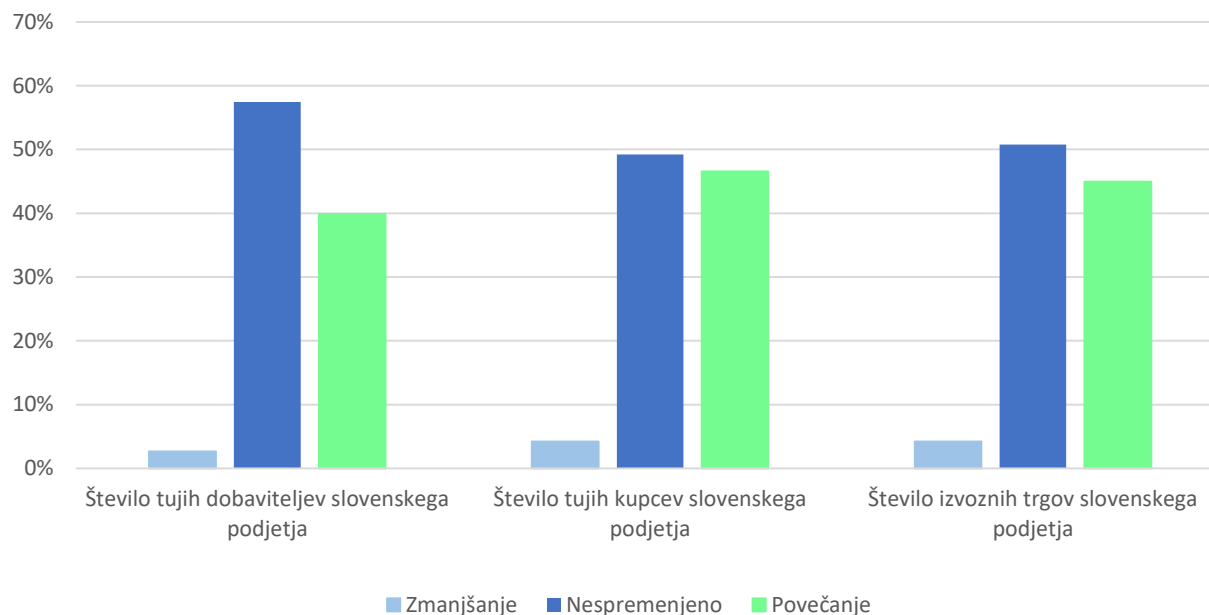
Vplivi tujih investicij na internacionalizacijo

Pri učinkih tuje investicije na internacionalizacijo slovenskega podjetja smo spremljali vpliv na dobaviteljsko mrežo, mrežo tujih kupcev in geografsko razpršenost izvoza (Slika 9). Podatki kažejo, da tuje investicije vplivajo na povečevanje poslovne mreže in krepijo prisotnost na tujih trgih. Največji vpliv se pokaže pri pridobivanju kupcev v tujini, kjer je število slednjih povečalo 47 %

vzorčnih podjetij. 45 % podjetij je zaradi tujih investicij povečalo število izvoznih trgov, 40 % pa tudi število tujih dobaviteljev.

Slika 9: Vplivi tujih investicij na internacionalizacijo slovenskega podjetja (% podjetij), 2020

N = 180 (število tujih dobaviteljev) oziroma 181 (število tujih kupcev in izvoznih trgov)

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

V največjem obsegu se vplivi tujih neposrednih investicij pri internacionalizaciji vidijo med velikimi podjetji. Kar 72 % velikih podjetij je povečalo število tujih kupcev, 64 % jih je povečalo število tujih dobaviteljev, 59 % pa jih je povečalo število izvoznih trgov. Vpliv na internacionalizacijo je prisoten tudi med srednje velikimi in malimi podjetji, posebej pri povečevanju izvoznih trgov (56 % srednje velikih podjetij in 40 % malih podjetij je zaradi tujih investicij povečalo število izvoznih trgov) in števila tujih kupcev (49 % srednje velikih podjetij in 43 % malih podjetij je zaradi tujih investicij povečalo število izvoznih trgov). Pozitivne vplive v večjem deležu beležijo podjetja iz predelovalnih dejavnosti in izvozno usmerjena podjetja.

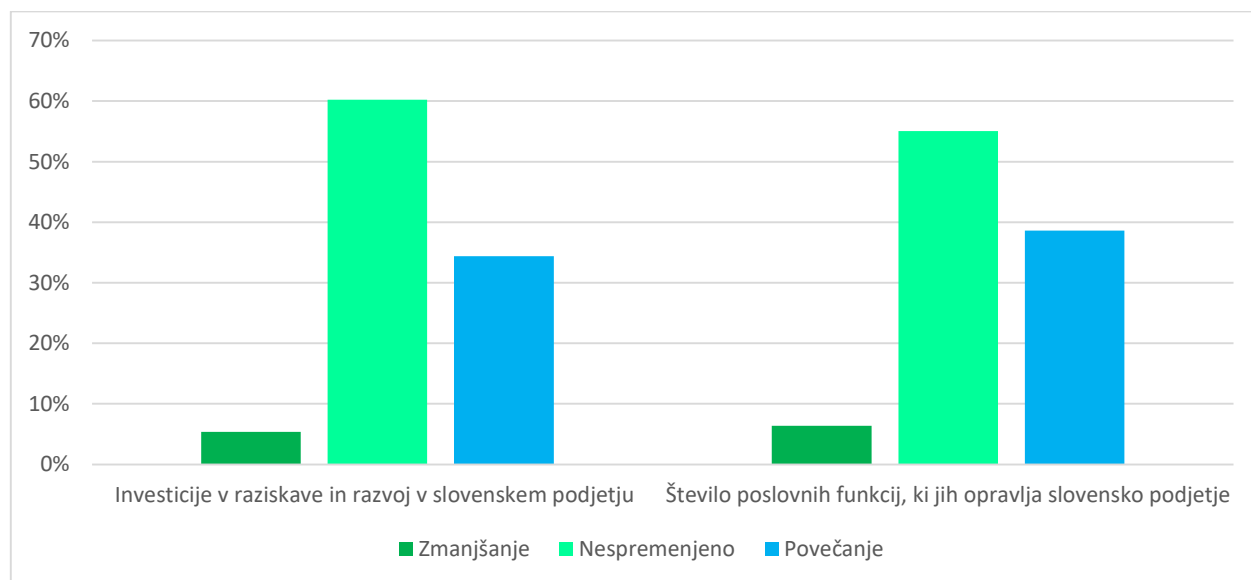
Vplivi tujih investicij na poslovne funkcije

Preverjali smo tudi vpliv tujih investicij na poslovne funkcije (Slika 10). Večina podjetij pri organizaciji in izvajanju poslovnih funkcij ni zaznala sprememb zaradi vstopa tujega investitorja, vendar tudi delež tistih, ki so povečali kompleksnost poslovanja in krepitev posameznih poslovnih funkcij ni zanemarljiv. Kar 39 % vzorčnih podjetij je povečalo število poslovnih funkcij, ki jih

opravljajo v podjetju, medtem ko jih je kar 34 % povečalo investicije v raziskovanje in razvoj v slovenskem podjetju.

Slika 10: Vplivi tujih investicij na poslovne funkcije (% podjetij), 2020

N = 178 (investicije v R&R) oziroma 181 (število poslovnih funkcij)

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

Povečevanje števila poslovnih funkcij je bilo najpogostejše med velikimi podjetji (45,5 % velikih podjetij navaja pozitiven vpliv tuje investicije na število poslovnih funkcij, ki jih izvajajo) in srednje velikimi podjetji (povečanje števila poslovnih funkcij beleži 39,5 % podjetij iz te skupine). Število poslovnih funkcij je z vstopom tujega investitorja povečala tudi tretjina mikro podjetij. Podoben porast je beležilo 37 % malih podjetij. Kompleksnost poslovanja je bila bolj razširjena med storitvenimi (povečanje števila poslovnih funkcij je zaznalo 41,6 % anketiranih storitvenih podjetij) kakor pa proizvodnimi podjetji (povečanje števila poslovnih funkcij je zaznalo 33 % proizvodnih podjetij). Glede na lokacijo realizacije prodaje med podjetji pri porastu števila poslovnih funkcij ni večjih razlik (38,5 % jih je število poslovnih funkcij s tujo investicijo povečalo med pretežnimi izvozniki, medtem ko je bil ta delež med podjetji, ki so pretežno usmerjena na slovenski trg 39-odstoten).

Več razlik vpliva tuje investicije po strukturi podjetij lahko opazimo pri spremembah vlaganja v raziskave in razvoj (R&R) v slovenskih enotah. Te investicije z vstopom tujega investitorja povečuje največji delež velikih podjetij: kar 50 % velikih podjetij je po vstopu tujega investitorja v njihove lastniške strukture povečalo investicije v raziskave in razvoj. Med srednje velikimi podjetji je takih

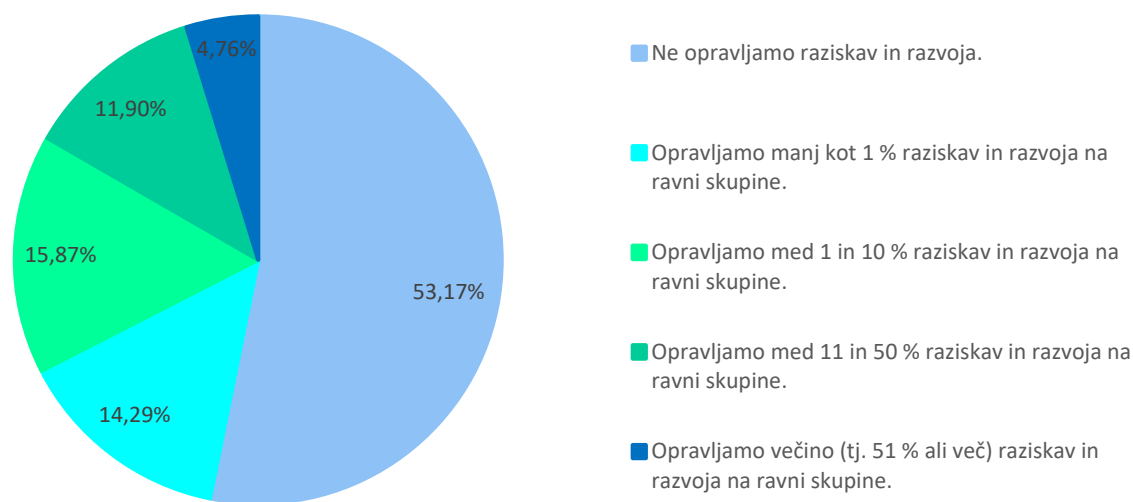

30 %, med malimi 33 % in med mikro 16 % anketiranih podjetij. Bolj intenzivno v razvoj vlagajo proizvodna podjetja (46 % teh podjetij beleži porast tovrstnih investicij zaradi tuje investicije, medtem ko je med storitvenimi podjetji ta delež 37-odstoten) in izvozno usmerjena podjetja (39,2 % pretežnih izvoznikov je s tujo investicijo povečalo investicije v raziskave in razvoj, med podjetji, ki večino prodaje realizirajo doma, pa je imela tuja investicija tak vpliv na 26 % podjetij).

Med podjetji, ki večino R&R dejavnosti opravijo za skupino, so sicer bolj verjetno izvozno usmerjena, velika in storitvena podjetja. Raziskovalno-razvojnih aktivnosti praviloma ne opravljajo mikro podjetja, sicer pa so podjetja z R&R funkcijo prisotna v vseh velikostnih skupinah (69 % velikih podjetij, 58 % srednje velikih podjetij, 47 % malih podjetij v vzorcu opravlja raziskovalno razvojne aktivnosti).

Vpliv na raziskovalno in razvojno dejavnost je povezan tudi z vpetostjo slovenskih podjetij v mreže tujih multinacionalnih podjetij in opravljanjem raziskovalno razvojne funkcije za matično podjetje. Med vsemi vzorčnimi podjetji je 63 % takih, ki so del mreže multinacionalk. Znotraj teh so podjetja, ki opravljajo večino raziskav in razvoja na ravni skupine, sicer redka (4,7 %), a kar 46,8 % vzorčnih podjetij opravlja raziskovalno in razvojno funkcijo tudi za skupino (glejte Sliko 11).

Slika 11: Raziskovalna in razvojna dejavnost slovenskih podjetij v mreži matičnega multinacionalnega podjetja (% podjetij), 2020

N = 126

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

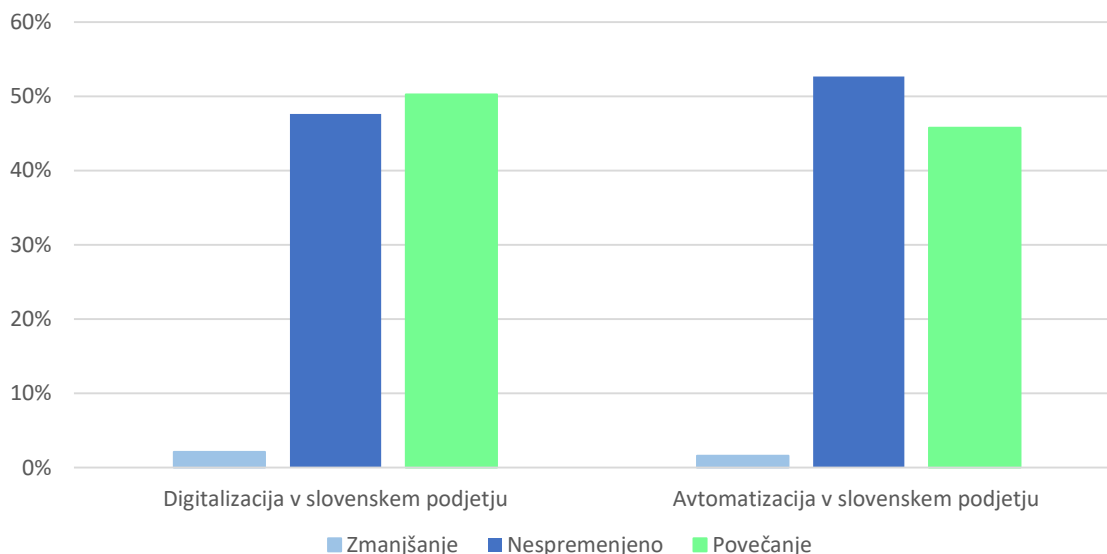
Vpliv tujih investicij na digitalizacijo in avtomatizacijo

Pozitivne vplive tujih investicij na slovenska podjetja beležimo tudi pri digitalizaciji in avtomatizaciji njihovega poslovanja. Polovica vzorčnih podjetij je s tujo investicijo povečala digitalizacijo, približno 46 % pa avtomatizacijo. 2,1 % vzorčnih podjetij tujim neposrednim investicijam pripisujeta zmanjšanje digitalizacije in avtomatizacije.

Najbolj intenzivno procesi avtomatizacije potekajo med velikimi podjetji (73 % velikih podjetij je s tujo investicijo povečalo avtomatizacijo) in podjetji predelovalne industrije (56 % podjetij iz predelovalne industrije je zaradi tujih naložb povečalo avtomatizacijo). Digitalizacija poteka v vseh velikostnih skupinah podjetij, deleži pa naraščajo po velikostnih razredih podjetij (med velikimi podjetji je večje investicije v digitalizacijo zaznalo 68 %, med srednje velikimi 56 %, med malimi 45,5 %, med mikro podjetji pa 33 % anketiranih podjetij).

V večjem obsegu kot pri storitvenih dejavnostih je tehnološko posodabljanje prisotno pri podjetjih iz predelovalnih dejavnosti. Razlike v tehnološkem posodabljanju glede na izvozno usmerjenost niso prisotne.

Slika 12: Vplivi tujih investicij na digitalizacijo in avtomatizacijo (% podjetij), 2020

N = 181 (digitalizacija) oziroma 180 (avtomatizacija)

Vir: Raziskava TNI 2020.

Poslovanje vzorčnih podjetij v zadnjem letu

Če navedene ocene primerjamo z rezultati iz finančnih izkazov podjetij (baza AJPES), zaznave podjetij lahko potrdimo. Podatki iz finančnih poročil namreč kažejo, da so vzorčna podjetja v zadnjem letu v povprečju rastla glede na več opazovanih indikatorjev. V povprečju so v zadnjem letu (tj. leta 2019 glede na leto 2018) povečala prihodke od prodaje in izvoz, produktivnost dela, pa tudi število zaposlenih.

Vzorčna podjetja so med navedenimi indikatorji v povprečju beležila nekoliko manjši obseg prihodkov od prodaje in manjšo uspešnost pri doseganju dobička kakor celotna populacija podjetij s tujim kapitalom v Sloveniji. So pa bila v povprečju nekoliko večja po številu zaposlenih, podobno izvozno intenzivna in dosegala podobno produktivnost dela (glejte Tabelo 2).

Tabela 2: Izbrani indikatorji iz zaključnih računov podjetij z neposrednimi naložbami, 2019

Povprečne vrednosti za vzorčna podjetja	2019	Povprečna stopnja rasti 2019/2018	Povprečne vrednosti za populacijo PTK v Sloveniji (po podatkih BS)
Dodana vrednost*	6.504.000	n.p.	6.659.000
Dodana vrednost na zaposlenega	53.650	7,6	53.775
Število zaposlenih	139	14,6	103
Prihodki od prodaje*	24.533.810	13,5	30.966.000
Izvoz*	11.157.742,9	14,1	16.199.000
Izvozna intenzivnost	53,7	n.p.	52,3
Dobiček*	1.035.780	n.p.	1.619.000

Opomba: *vrednosti (v tisoč EUR) ali absolutno število

Vir: Lastni izračuni na podlagi baze AJPES in podatkov Banke Slovenija.

Sodelovanje s podpornimi institucijami

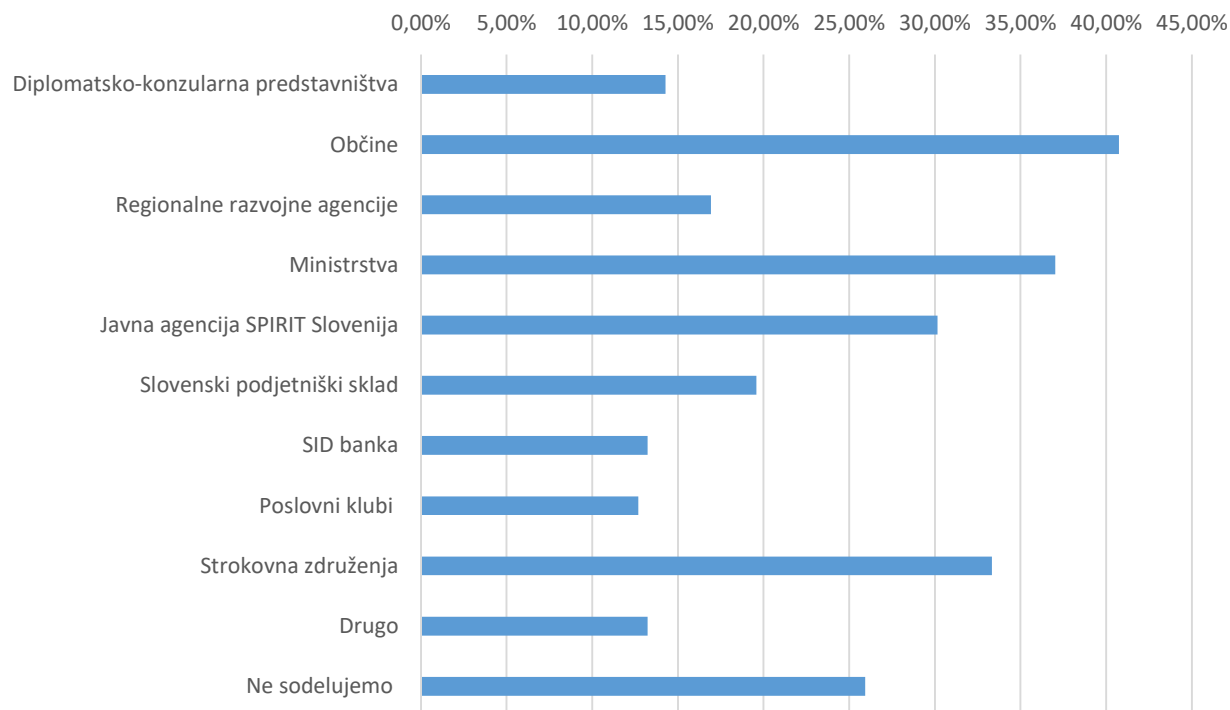
Institucije podpornega okolja so med tujimi investitorji prepoznane kot pomemben del poslovnega okolja. Zato v raziskavi proučujemo tudi pogostost sodelovanja podjetij s podpornimi institucijami, njihovo zadovoljstvo s storitvami podpornega okolja in uporabnost posamezne storitve.

Med vzorčnimi podjetji je četrtna takih, ki ne sodelujejo z nobeno podporno institucijo (Slika 13). Med podjetji, ki sodelujejo s podpornim okoljem, pa se sodelovanje nanaša na zelo različne institucije. Najpogostejše vzorčna podjetja sodelujejo z občinami: takih je več kot 40 % anketiranih podjetij. Po pogostosti sodelovanja občinam sledijo ministrstva, s katerimi sodeluje 37 % vzorčnih podjetij. Na tretjem mestu po pogostosti sodelovanja (s 33 %) so strokovna združenja, med katerimi izrazito prevladujejo zbornice. Podjetja najpogostejše omenjajo sodelovanje z Gospodarsko zbornico Slovenije (GZS), Trgovinsko zbornico Slovenije, Združenjem delodajalcev Slovenije in podružnicami tujih gospodarskih ali trgovinskih zbornic, kot sta Slovensko-nemška gospodarska zbornica in AmCham.

Na četrto mesto se po razširjenosti sodelovanja s podjetji uvršča Javna agencija SPIRIT Slovenija, s katero sodeluje 30 % anketiranih podjetij. Z ostalimi institucijami sodeluje manj kot petina vzorčnih podjetij, pri čemer nekatere institucije ponujajo zelo fokusirane storitve, kar je lahko eden izmed vzrokov za manjši obseg podjetij, ki te storitve uporabljajo. To se odraža tudi v večjem pomenu, ki ga nekatera podjetja pripisujejo tem institucijam pri navajanju uporabnih storitev podpornega okolja.

Slika 13: Sodelovanje vzorčnih podjetij s podpornimi institucijami (% podjetij), 2020

N = 189

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

Med strokovnimi združenji izrazito prevladujejo zbornice.

Zelo pogost partner podjetij so tudi poslovni klubi. Med njimi podjetja omenjajo Francosko-slovenski poslovni klub in Klub managerjev Ljubljana. Podjetja, ki vzpostavijo sodelovanje s strokovnimi združenji, večinoma sodelujejo z več kot enim združenjem in bolj verjetno sodelujejo tudi z drugimi podpornimi institucijami. Nekaj podjetij kot pomemben del podpornega okolja navaja tudi izobraževalne institucije, pri čemer omenjajo sodelovanje s srednjimi šolami in fakultetami.

Uporabnost podpornih storitev

Podjetja smo vprašali, katere storitve navedenih institucij so zanje najbolj uporabne. Dobra desetina podjetij na to vprašanje ni odgovorila. Ostala podjetja pa so navedla veliko število različnih podpornih storitev, ki so zanje najbolj uporabne. Povezali smo jih v vsebinske skope in jih znotraj posameznih skupin razvrstili po pogostosti navajanja. Uporabna podpora po navedbah anketiranih podjetij vključuje naslednje storitve:

- **Informiranje:**

- Informacije o poslovnih priložnostih, trgih, poslovnih poteh in prehodih meja,
- Svetovanje (podpora pri pridobivanju subvencij, investiranju in realizaciji projektov),
- Izobraževanja (npr. seminarji),
- Informacije o načrtovanih spremembah zakonodaje,
- Medorganizacijska izmenjava informacij (tudi pridobivanje informacij od drugih podjetij),
- Informacije na lokalni ravni (prostorski načrti, investicije),
- Podpora mednarodnemu poslovanju in širitvi na tuje trge,
- Strokovna mnenja/raziskave/analitika,
- Definiranje potreb za R&R,
- Informacije o trajnostnem razvoju.

- **Financiranje:**

- Finančne spodbude (za projekte ali pridobitev dela na trgu),
- Subvencije za R&R,
- Ugodno financiranje, posojila, bančne storitve,
- Zavarovanje terjatev (v fazi načrtovanja), zavarovanje pred komercialnimi in nekomercialnimi riziki.

- **Povezovanje:**

- Mreženje (iskanje kupcev, sodelovanje s strokovnjaki),
- Skupni predlogi pred sprejemanjem zakonodaje/vpliv na institucije/lobiranje,
- Skupno nastopanje (na trgih, pri kupcih, na razpisih),
- Prenos znanja/dobrih praks,
- Promocija/dogodki/srečanja/sejmi.

- **Podpora pri upravljanju s človeškimi viri:**

- Pridobitev dokumentacije za zaposlovanje tujcev,
- Iskanje kadrov.

- **Druge storitve ali aktivnosti:**

- e-storitve,
- Digitalni vavčerji,
- Infrastruktura,
- Nakup osnovnih sredstev,
- Testiranje izdelkov,
- Standardi,
- Institucije kot kupec/naročnik storitev podjetij,
- Poenostavitev administrativnih postopkov, izboljšana infrastruktura
- Manjša obremenitev plač,
- Bolj življenjske zahteve glede pravil za postavitev anten mobilne telefonije.

Podjetja pri tem še posebej izpostavljajo nekatere zanje ključne institucije, ki te storitve ponujajo. In sicer so to:

- GZS,
- SPS,
- OZS,
- CRI,
- ZIPS,
- ZZZS,
- SPIRIT Slovenija,
- ZRSZ,
- ZDS,
- Občine,
- ZZRS,
- SID,
- Ministrstvo za kmetijstvo in druga ministrstva,
- Upravne enote,
- Diplomatsko-konzularna predstavništva,
- Javne zavode,
- Leasing hiše, banke, pripravljalce bonitetnih ocen,
- Združenje delodajalcev in
- RRA-je.

Kljub osredotočenosti vprašanja na koristnost storitev, pa so podjetja do teh tudi kritična – tako do razpoložljivih storitev kot tudi storitev, ki bi jim pri poslovanju koristile, pa jim niso na voljo. Med kritikami vzorčna podjetja navajajo:

- Pomanjkanje sodelovanja med institucijami,

- Pomanjkanje ustreznih ali koristnih podpornih storitev (nekatera podjetja ocenjujejo, da med ponujenimi storitvami ni nobene koristne),
- Premalo aktivnosti in premalo proaktivnega dela znotraj slovenskih organizacij, države in občin za podporo tujih podjetij.

Nekatera podjetja pravijo, da je »/v/se, kar je državnega, neuporabno, zastarelo.« oziroma da »/d/o sedaj pri nobeni od instituciji ni bilo haska.« Prav tako podjetja navajajo, da so pogosto prepuščena sama sebi: »V ponudbi je zelo malo ali skoraj nič uporabnega. Vse, kar smo potrebovali, smo morali opraviti sami.«

Ocena storitev podpornega okolja

Vzorčna podjetja so posamezne storitve podpornega okolja v raziskavi vrednotila gleda na uporabnost zanje. Ocenjevala so, kako razpoložljive storitve podpornega okolja vplivajo na njihovo investiranje, reinvestiranje, širitev v Sloveniji in širitev na tujih trgih.

Podjetja v povprečju kot pomembne za navedene aktivnosti najvišje vrednotijo informiranje in finančne spodbude. Tem sledi podpora pri mreženju s poslovnimi partnerji v Sloveniji in strateško svetovanje v Sloveniji. Najnižjo vrednost podjetja za doseganje proučevanih ciljev v povprečju pripisujejo organizaciji poslovnih dogodkov.

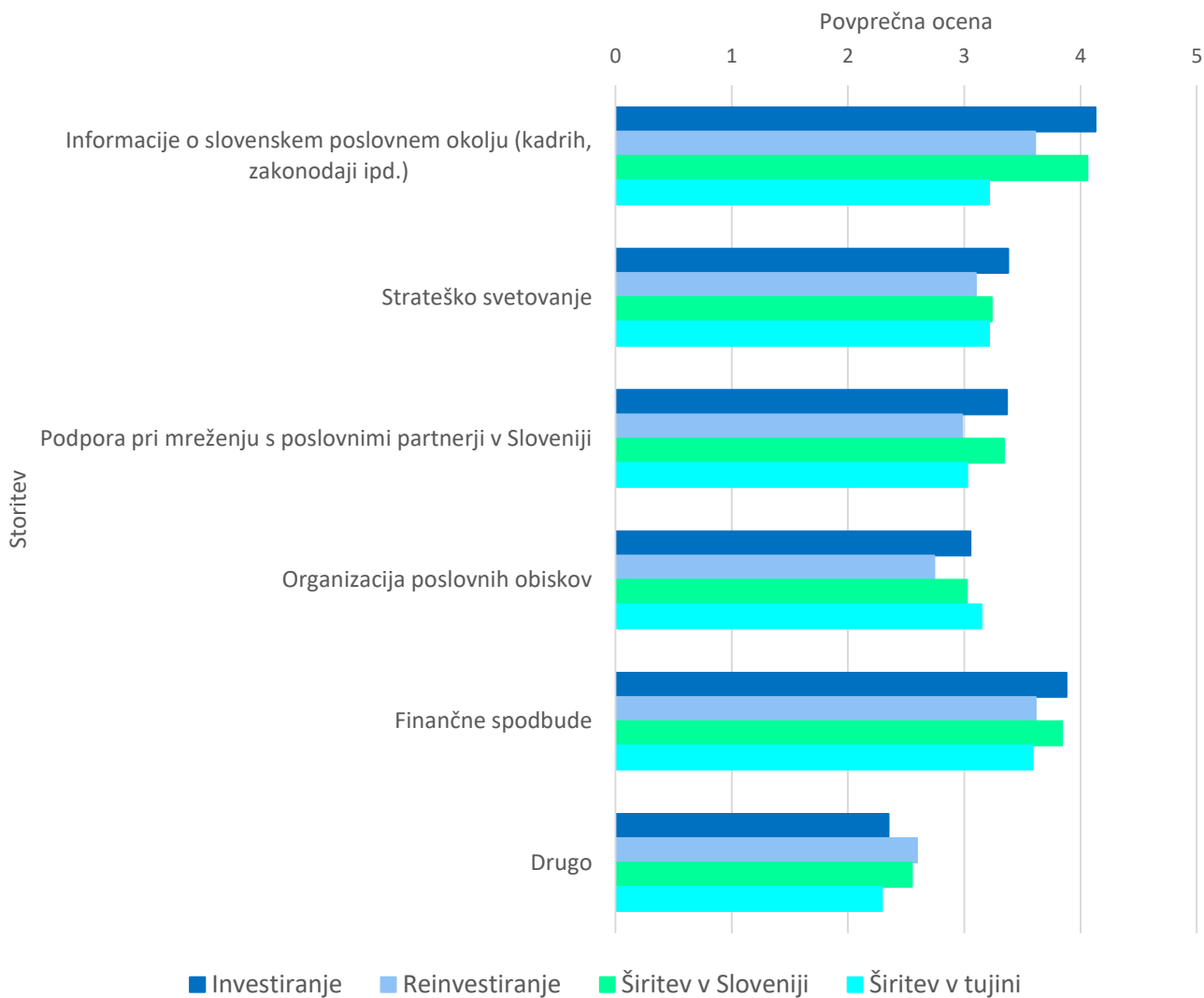
Podporne storitve podjetja najvišje vrednotijo kot pomembne **pri investiranju**, visoko pa jih vrednotijo tudi **pri širitvi v Sloveniji**. Pri obeh aktivnostih podjetja najbolj cenijo informiranje in finančne spodbude, kot pomembne storitve pa ocenjujejo tudi podporo pri mreženju s poslovnimi partnerji v Sloveniji in strateško svetovanje v Sloveniji.

Pri **širitvi na tuje trge** se razporeditev pomena posamezne storitve neoliko spremeni: podjetja v povprečju najvišje vrednotijo finančne spodbude, tem pa sledijo storitve informiranja, strateško svetovanje in podpora pri mreženju.

Najmanjšo vrednost glede na ocene pri ostalih aktivnostih imajo podporne storitve za reinvestiranje. Kot pomembni se v povprečju tudi tukaj pokažejo informiranje, finančne spodbude in strateško svetovanje (glejte Sliko 14).

Slika 14: Ocena storitev podpornega okolja po izbranih aktivnostih podjetij (povprečne ocene na lestvici 1–5), 2020

Opomba: Podjetja so označila pomen posamezne storitve na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni 'sploh ni pomembno' in 5 'zelo je pomembno'.

N = 158–170 (drugo: n=20)

Vir: Raziskava TNI 2020. Lasten izračun.

Ocena storitev Javne agencije SPIRIT Slovenija

Posebej smo podjetja prosili tudi za ocenostoritev Javne agencije SPIRIT Slovenija. Pri tem so podjetja ocenjevala pomembnost posameznih storitev in svoje zadovoljstvo z njimi. Podjetja, ki storitev SPIRIT niso preizkusila, so se iz ocenjevanja izločila. Razpoložljivi vzorec je posledično majhen, zato rezultati terjajo previdnost pri interpretaciji. Za vrednotenje storitev SPIRIT je smiselno kot dopolnilne informacije uporabiti tudi rezultate internih vrednotenj.

Odgovori podjetij kažejo, da ta največji pomen med razpoložljivimi storitvami pripisujejo finančnim spodbudam in nepovratnim finančnim sredstvom. Pomen teh storitev je ocenjen visoko, pa tudi zadovoljstvo z njimi je ocejeno kot najvišje med vsemi razpoložljivimi storitvami agencije. Kljub temu je pri ocenah teh storitev viden največji razkorak med njihovim pomenom in zadovoljstvom podjetij, iz česar izhaja, da obstaja prostor za izboljšave (npr. v obliki krepitve dostopa storitev večjemu krogu podjetij – vključno z MSP in velikimi podjetji). Razkorak pa zelo verjetno izvira tudi iz visokih pričakovanj investorjev po finančnih spodbudah. Po pomenu tem storitvam sledijo druge finančne spodbude in nepovratna sredstva, ki jih ponuja SPIRIT Slovenija.

Podjetja po pomenu visoko vrednotijo tudi izobraževanja in delavnice, kjer ocena zadovoljstva s storitvijo celo presega oceno pomembnosti. Podjetja so torej pozitivno presenečena nad ponudbo in kakovostjo storitev.

Na tretje mesto po pomenu posamezne storitve podjetja uvrščajo brezplačne informacijske in svetovalne storitve za tuje investitorje v okviru agencije SPIRIT Slovenija, kjer ocena zadovoljstva ponovno presega oceno pomembnosti storitve.

Kot pomembne storitve vzorčna podjetja ocenijo še:

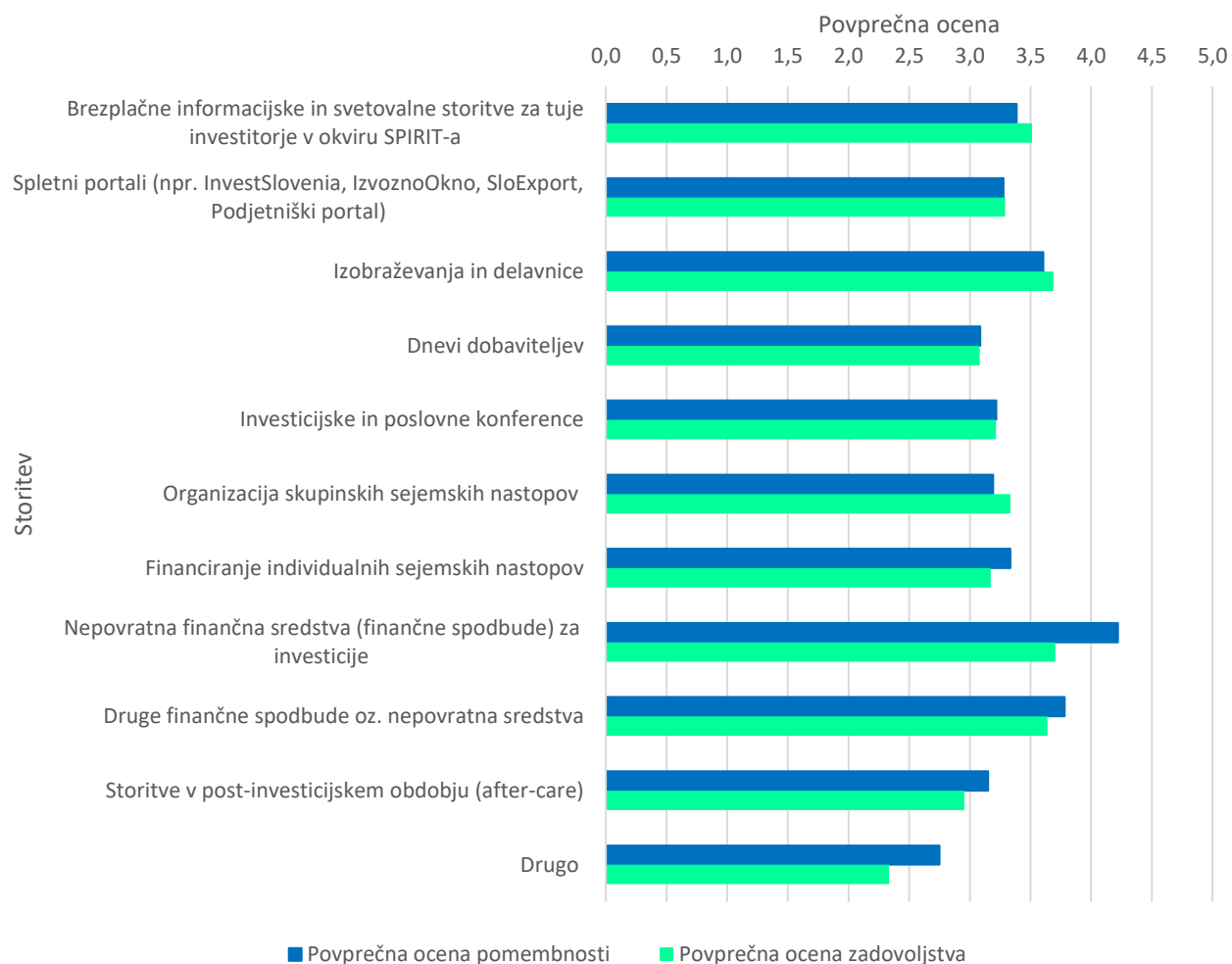
- Spletne portale (npr. InvestSlovenia, IzvoznoOkno, SloExport, Podjetniški portal),
- Dneve dobaviteljev,
- Investicijske in poslovne konference,
- Organizacijo skupinskih sejemskih nastopov,
- Financiranje individualnih sejemskih nastopov in
- Storitve v post-investicijskem obdobju (after-care).

Zadovoljstvo je ocenjeno višje kakor pomen storitve pri organizaciji skupinskih sejemskih nastopov. Pri vseh ostalih storitvah so ocene pomembnosti in zadovoljstva relativno usklajene.

Potreba po izboljšavah je najbolj izrazita pri storitvah agencije SPIRIT Slovenija v post-investicijskem obdobju (after-care), kjer trenutno agencija ne dosega ocene zadovoljivo. Pri vseh ostalih storitvah je stanje vsaj zadovoljivo, vendar pa podjetja s svojimi ocenami nakazujejo na možnosti za izboljšave (glejte Sliko 15).

Slika 15: Pomembnost storitev SPIRIT Slovenija in zadovoljstvo z njimi (povprečne ocene na lestvici 1–5), 2020

Opomba: Podjetja so označila pomen posamezne storitve na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni 'sploh ni pomembno' in 5 'zelo je pomembno'. Pri ocenah zadovoljstva pa 1 pomeni 'sploh nismo bili zadovoljni' in 5 'bili smo zelo zadovoljni'.

N = 128–176

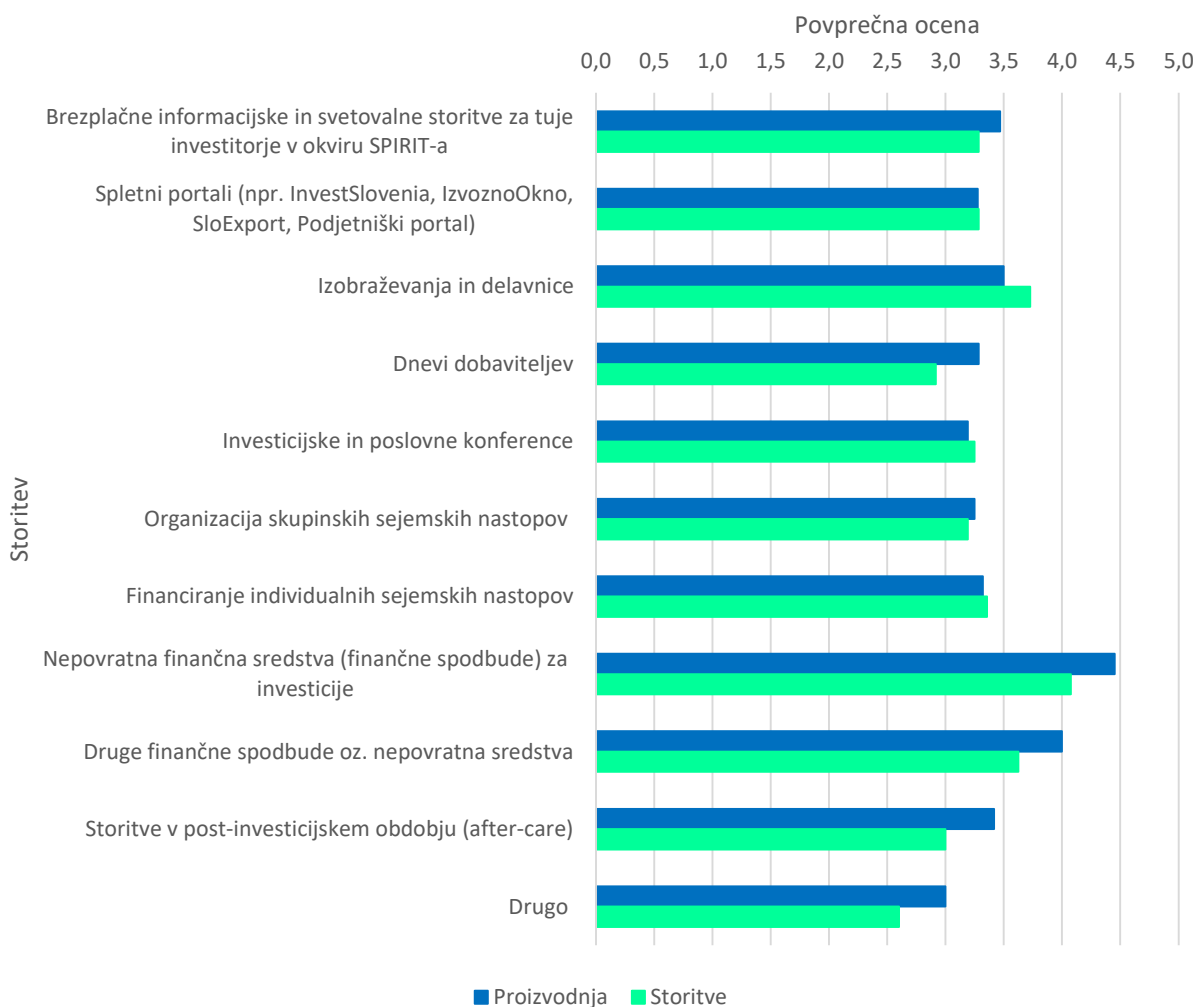
Vir: Raziskava TNI 2020. Lasten izračun.

Z raziskavo smo preverjali, če se pomen posameznih storitev razlikuje med storitvenimi podjetji in podjetji iz predelovalne industrije (Slika 16). Manjši razkorak je opazen pri nepovratnih

finančnih sredstvih (tj. finančnih spodbudah) za investicije, drugih finančnih spodbudah oziroma nepovratnih sredstvih in storitvah v post-investicijskem obdobju (after-care), ki jim podjetja iz predelovalne industrije pripisujejo večji pomen od storitvenih podjetij. Storitvena podjetja pa nekoliko višje vrednotijo izobraževanja in delavnice, investicijske in poslovne konference ter financiranje individualnih sejamskih nastopov.

Slika 16: Primerjava pomembnosti storitev SPIRIT Slovenija za proizvodna in storitvena podjetja (povprečne ocene na lestvici 1–5), 2020

Opomba 1: Podjetja so označila pomen posamezne storitve na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni 'sploh ni pomembno' in 5 'zelo je pomembno'.

Opomba 2: Število odgovorov je manjše zaradi manjšega deleža podjetij, ki so uporabniki teh storitev.

Opomba 3: Podjetja, ki storitev ne uporabljajo, so se sama izločila iz njihovega ocenjevanja.

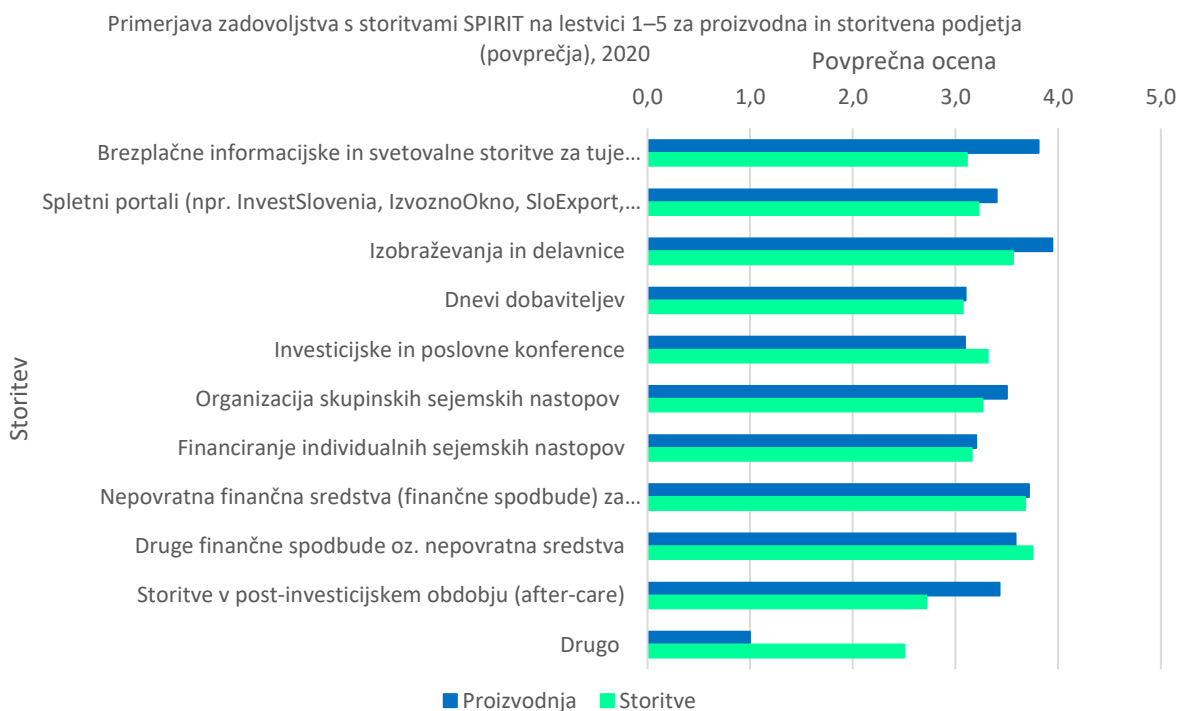
N = 32–65 (Drugo: n=8)

Vir: Raziskava TNI 2020. Lasten izračun.

Pri ocenjevanju zadovoljstva s posameznimi storitvami agencije SPIRIT Slovenija ni večjih razlik med storitvenimi podjetji in podjetji iz predelovalne industrije, so pa podjetja in predelovalne industrije v povprečju bolj zadovoljna s storitvami SPIRIT Slovenija – posebej z brezplačnimi informacijskimi in svetovalnimi storitvami za tuje investitorje v okviru SPIRIT-a, izobraževanji in delavnicami ter storitvami v post-investicijskem obdobju (glejte Sliko 17 in Sliko 18).

Slika 17: Primerjava zadovoljstva s storitvami SPIRIT Slovenija za proizvodna in storitvena podjetja (povprečne ocene na lestvici 1–5), 2020

Opomba 1: Podjetja so označila zadovoljstvo s posamezno storitvijo na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni 'sploh nismo bili zadovoljni' in 5 'bili smo zelo zadovoljni'.

Opomba 2: Število odgovorov je manjše zaradi manjšega deleža podjetij, ki so uporabniki teh storitev.

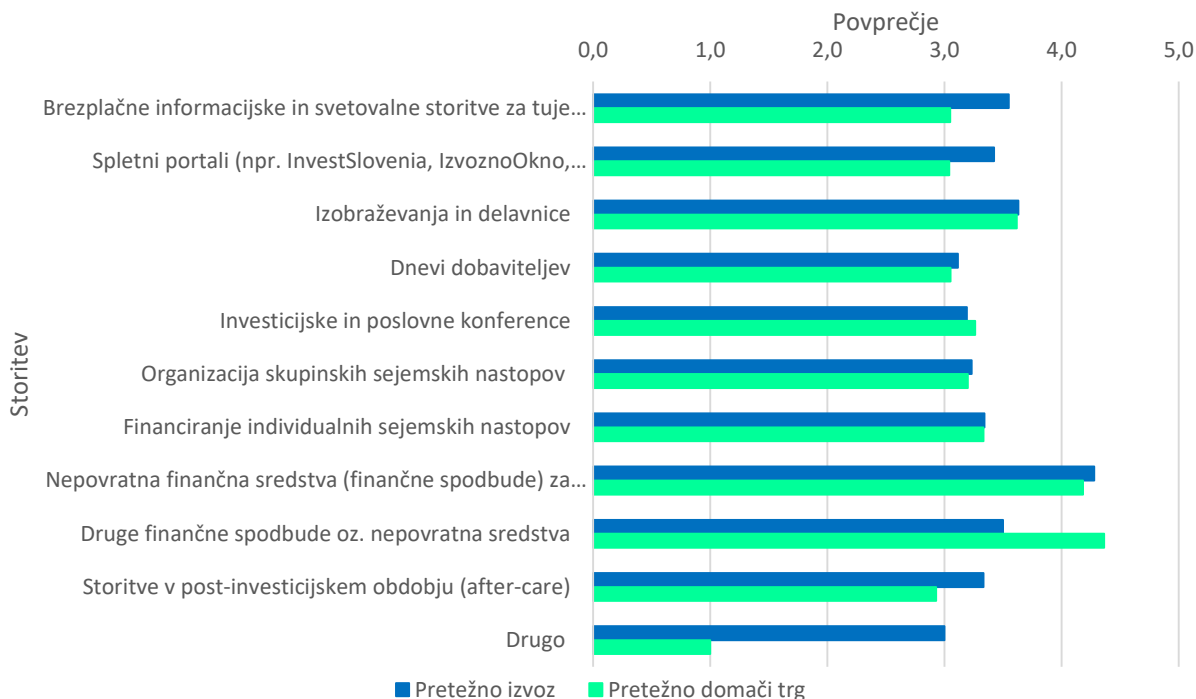
Opomba 3: Podjetja, ki storitev ne uporabljajo, so se sama izločila iz njihovega ocenjevanja.

N = 22–54 (Drugo: N=6)

Vir: Raziskava TNI 2020. Lasten izračun.

Slika 18: Primerjava pomembnosti storitev SPIRIT Slovenija za pretežne izvoznike in podjetja, usmerjena pretežno na domači trg (povprečne ocene na lestvici 1–5), 2020

Opomba: Podjetja so označila pomen posamezne storitve na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni 'sploh ni pomembno' in 5 'zelo je pomembno'.

Opomba 2: Število odgovorov je manjše zaradi manjšega deleža podjetij, ki so uporabniki teh storitev.

Podjetja, ki storitev ne uporabljajo, so se sama izločila iz njihovega ocenjevanja.

N = 32–65 (Drugo: N=6)

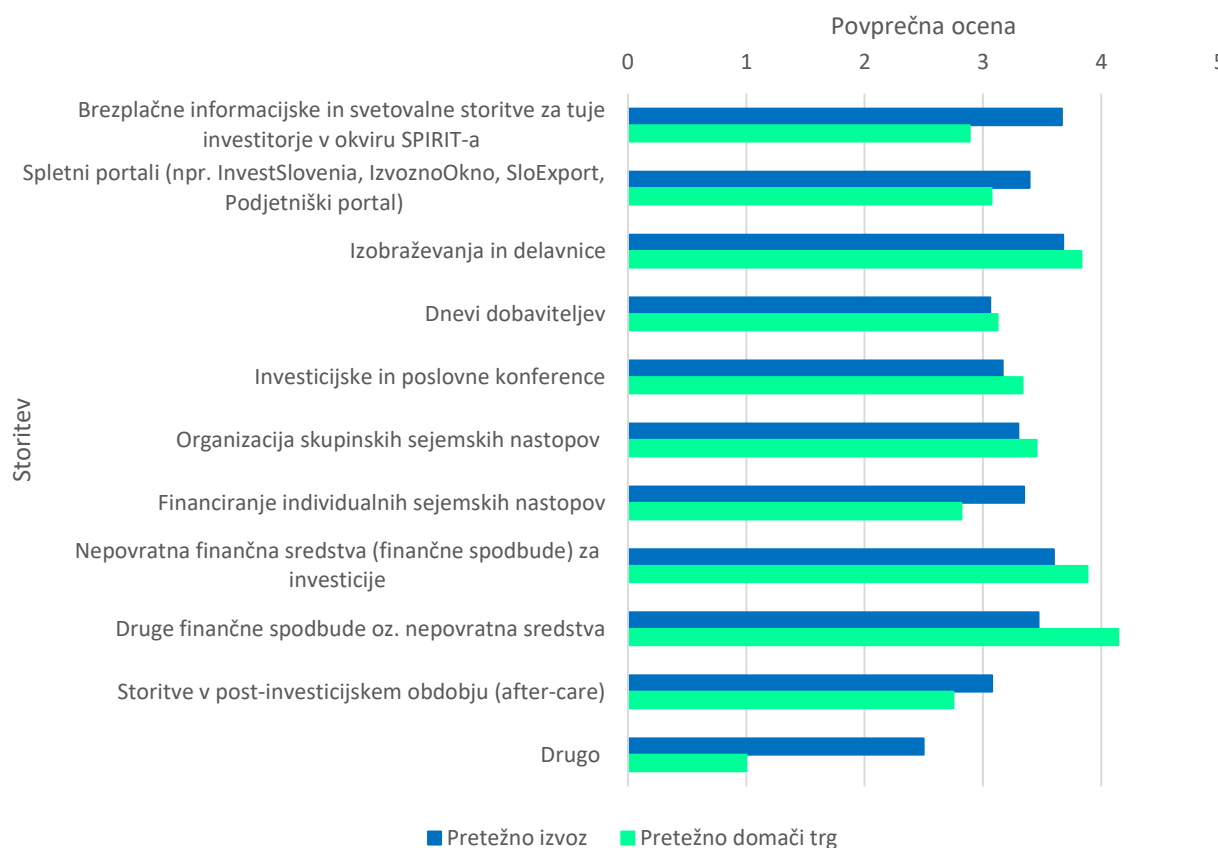
Vir: Raziskava TNI 2020. Lasten izračun.

Pri proučevanju razlik med podjetji glede na trge realizacije dobičkov ni večjih razlik med izvoznimi in na domači trg usmerjenimi podjetji glede na pomen, ki ga pripisujejo posameznim storitvam agencije SPIRIT Slovenija, in njihovo zadovoljstvo s temi storitvami. Pretežni izvozniki nekoliko višji pomen pripisujejo le brezplačnim informacijskim in svetovalnim storitvam za tuje investitorje v okviru SPIRIT-a, spletnim portalom (npr. InvestSlovenia, IzvoznoOkno, SloExport, Podjetniški portal) in storitvam v post-investicijskem obdobju.

Enake razlike lahko opazimo pri zadovoljstvu podjetij s storitvami SPIRIT Slovenija, saj pretežni izvozniki izražajo višje zadovoljstvo z zgoraj navedenimi storitvami kakor podjetja, ki poslujejo pretežno na domačem trgu (Slika 19).

Slika 19: Primerjava zadovoljstva s storitvami SPIRIT Slovenija za pretežne izvoznike in podjetja, usmerjena pretežno na domači trg (povprečne ocene na lestvici 1–5), 2020

Opomba: Podjetja so označila zadovoljstvo s posamezno storitvijo na lestvici od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni 'sploh nismo bili zadovoljni' in 5 'bili smo zelo zadovoljni'.

Opomba 2: Število odgovorov je manjše zaradi manjšega deleža podjetij, ki so uporabniki teh storitev.

Opomba 3: Podjetja, ki storitev ne uporabljajo, so se sama izločila iz njihovega ocenjevanja.

N = 22–54 (Drugo: N=6)

Vir: Raziskava TNI 2020. Lasten izračun.

Predlogi podjetij za podporne storitve ukrepe

Podjetja so v odgovorih na odprta vprašanja navajala, kateri ukrepi bi jim koristili pri posameznih aktivnostih. Njihove predloge povzemamo v spodnjih preglednicah. Predlogi so za različne aktivnosti podobni.

Predlogi, ki bi podjetjem koristili pri investiranju v slovensko poslovno okolje

Poslovno okolje:

- Zmanjšanje birokracije (pri mednarodnem kadrovanju, lažja in tujcem bolj dostopna dokumentacija v angleškem jeziku, e-poslovanje, fleksibilni/krajši upravni postopki):
»Manj birokratskih zapletov pri pridobivanju razpisnih sredstev, dolgotrajno poročanje o ohranjanju investicij, več neposrednih naložb« (navedba anketiranega podjetja),
- Krajši/učinkovitejši sodni postopki,
- Izboljšanje zakonodaje (mednarodno kadrovanje; delovnopravna, davčna, pokojninska zakonodaja),
- Izboljšanje infrastrukture in vlaganja v digitalizacijo,
- Izboljšanje plačilne discipline,
- Prijaznejše bančništvo (kreditni, »sell and lease back«, lažje odprtje poslovnega računa),
- Razvoj kapitalskega trga,
- Poslovne konference, delavnice za iskanje poslovnih priložnosti,
- Mreženje,
- Boljša kadrovska politika,
- Svetovanja (tudi za pridobivanje sredstev),
- Izobraževanja (STEM),
- Stabilno (politično) okolje,
- Dostop do poslovnih prostorov in zemljišč,
- Informiranje (tudi o sredstvih),
- EU sredstva.

Finančni vidiki:

- Finančne spodbude (nadaljevanje vzpodbud pri dvigovanju konkurenčnosti proizvodnih sistemov, subvencije, podpore za velika podjetja, za nakup zemljišč in investicije v proizvodnjo; spodbude brez pogojevanja velikega porasta delovnih mest zaradi potreb po avtomatizaciji za konkurenčnost, manj birokratskih zapletov pri postopkih, dolgotrajno poročanje; ugodnejša posojila, subvencije z realnimi pogoji, investicije v osnovna sredstva, spodbude za investiranje v posodobitev infrastrukture – ne samo za manj razvite regije; za nadaljnji razvoj kadrov in zaposlovanje mladih, tudi za podjetja v prisilni poravnavi, za gradbeništvo, za vozni park),
- Davčne spodbude, nižji davki (za investicije, a nakup osnovnih sredstev, DDPO, DMV, za investicije v tehnologijo), davčna reforma,
- Razbremenitev obdavčitve dela,
- Cenejše vzdrževanje.

Covid-19:

- Ukrepi, ki ne preprečujejo poslovanja,
- Sredstva za zaščitno opremo za velika podjetja,
- Urejen status ožjih sodelavcev okuženih.

Drugo:

- Strateško planiranje države tudi glede na usmerjenost podjetij
»Širitev in rast slovenske industrije nam povečuje potencialni prodajni trg.« (navedba anketiranega podjetja),
- Podpora ministrstev pomembnim gospodarskim projektom,
- Prilagoditev ukrepov velikim podjetjem,
- Prilagoditev ukrepov manjšim podjetjem,
- Mreža agentov po svetu.

Predlogi, koristni za reinvestiranje v slovensko poslovno okolje in širitev v Sloveniji**Poslovno okolje:**

- Manj birokracije (tudi dokumentacija dostopna v angleščini, lažje mednarodno kadrovanje, e-poslovanje, za EU financiranje),
- Plačilna disciplina in učinkovito sodstvo,
- Izboljšanje zakonodaje (mednarodno kadrovanje, delovne, davčne, splošne, DMV),
- Boljša kadrovska politika,
- Stabilno (politično) okolje,
- Usklajeno delovanje znotraj uradov,
- Posluš za podjetja (strateško načrtovanje glede na usmeritev podjetja),
- Izboljšanje infrastrukture.

Finančni vidiki:

- Finančne spodbude (za večjo konkurenčnost proizvodnih sistemov, za širitev proizvodnje in zaposlovanje, dostopne velikim podjetjem, realni pogoji, za opremo in obnovo zgradb, za kadre, za razvoj),
- Davčne spodbude/olajšave/zniževanje davkov (DDV, za opremo, za tehnologijo, DDPO),
- Razbremenitev obdavčitve dela,
- Boljše bančništvo, kreditiranje skozi posel.

Informacije in mreženje:

- Informiranje (bolj usmerjeno, o razpisih),
»Potrebujemo informacije o nepremičninah s površino okoli 4.000,00 m².« (navedba anketiranega podjetja),
- Svetovanje,
- Izobraževanja in delavnice,
- Mreženje.

Drugo:

- »Strošek, ki je na koncu potreben za npr. odvoz odpadkov na deponije, bi lahko za podjetja, ki so v stečaju, šel iz stečajne mase ali, če te ni, iz kakšnega drugega vira.« (navedba anketiranega podjetja),
- Storitve v post-investicijskem obdobju,
- Prilagoditve ukrepov manjšim podjetjem,
- Informacije o možnosti prodaje specifičnih osnovnih sredstvih.

Predlogi, koristni za širitev v tujini

Poslovno okolje:

- Manj birokracije (več e-poslovanja),
- Ugodnejša zakonodaja (lažje mednarodno kadrovanje, pokojninska zakonodaja, DMV),
- Znanje jezikov v podpornih institucijah,
- Boljša kadrovska politika, iskanje kadrov,
- Razvoj kapitalskega trga,
- Infrastruktura,
- Stabilno gospodarstvo.

Finančni vidiki:

- Finančne spodbude (dvig konkurenčnosti proizvodnih sistemov, za sejme, digitalizacijo, investicije v tujino in zaposlovanje za razvoj v tujini, za razvoj),
- Davčne spodbude/olajšave/zniževanje davkov (za investicije v tehnologijo, razvoj in kadri, DDPO),
- Manjša obdavčitev dela,
- Financiranje obratnih sredstev – odlok vračila za določen čas,
- Prevzemanje kreditnih tveganj do kupcev na izvoznih trgih s strani države.

Informacije in mreženje:

- Mreženje (s poslovnimi partnerji, podpornimi institucijami, kupci),
- Informiranje o tujih trgih (lokacijska ustreznost, zakonodaja),
- Sejmi in poslovna srečanja,
- Promocija (lokacije, spletni portali).

Drugo:

- Zagotavljanje surovine in kadrov,
- Dogovor na EU ravni za izenačitev trga bivše Jugoslavije z EU trgi po vseh formalnih kriterijih poslovanja,
- »Uvajanje info točk, kjer bi se lahko neposredno povezal s tujim kontaktom, ki bi podajal konkretne usmeritve, kam in na koga se obrniti, da bodo kontakti zaključeni s konkretnimi akcijami (da se povežeš z osebami, ki ti dejansko pomagajo k ustanovitvi, povezavi z neposrednim povpraševalcem, izvajalcem ipd.)« (navedba anketiranega podjetja),

- *»Pri vstopih na tuja tržišča so največja tveganja v nepoznavanju predpisov in lokalnih navad. Tu manjka prenos izkušenj in znanja za delovanje na posameznih tujih trgih. Zelo bi bile dobrodošle storitve v podobnem smislu kot nek podjetniški inkubator, kjer je možen direkten in takojšen dostop do lokalnih predpisov, financ in drugih specifik oziroma celo do nekih centraliziranih poslovnih funkcij (npr. računovodstvo), ki jih ima vsak trg in lahko prek takšnega inkubatorja začneš vstop na neko tržišče.»* (navedba anketiranega podjetja),
- Večji posluh za podjetnike.

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastne analize.

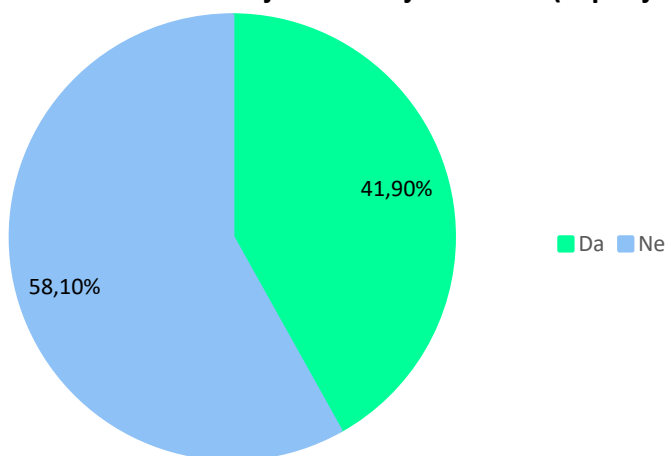
Investicijski načrti podjetij s tujim kapitalom

Zaznave ocen o slovenskem poslovnem okolju dopolnjujemo s prikazom investicijskih načrtov podjetij. Preverjali smo načrtovanje investicijskih projektov na splošno, načrte za investicije v Sloveniji in načrte za širjenje izven Slovenije.

Investicijski projekti leta 2021

V večini (58,1 %) vzorčnih podjetij za leto 2021 ne načrtujejo novih investicijskih projektov. Načrte za investicije ima 41,9 % matičnih podjetij (Slika 20).

Slika 20: Načrtovanje investicij leta 2021 (% podjetij), 2020

N = 179

Vir: Raziskava TNI 2020. Lasten prikaz.

Med načrtovanimi projekti podjetja navajajo tako strateške kot operativne projekte.

Vzorčna podjetja omenjajo:

- Investicije v opremo (tudi vozila in logistiko),
- Širitev poslovnih prostorov (salonov, trgovin, ipd.),
- Digitalizacijo in avtomatizacijo (ERP),
- Nakup nepremičnin in zemljišč,
- Razvoj novih izdelkov,
- Raziskave in razvoj,
- Širitev poslovanja (tudi mednarodna),
- Izgradnjo/posodobitev proizvodnih kapacitet,
- Investicije v energetska učinkovitost in varstvo okolja,

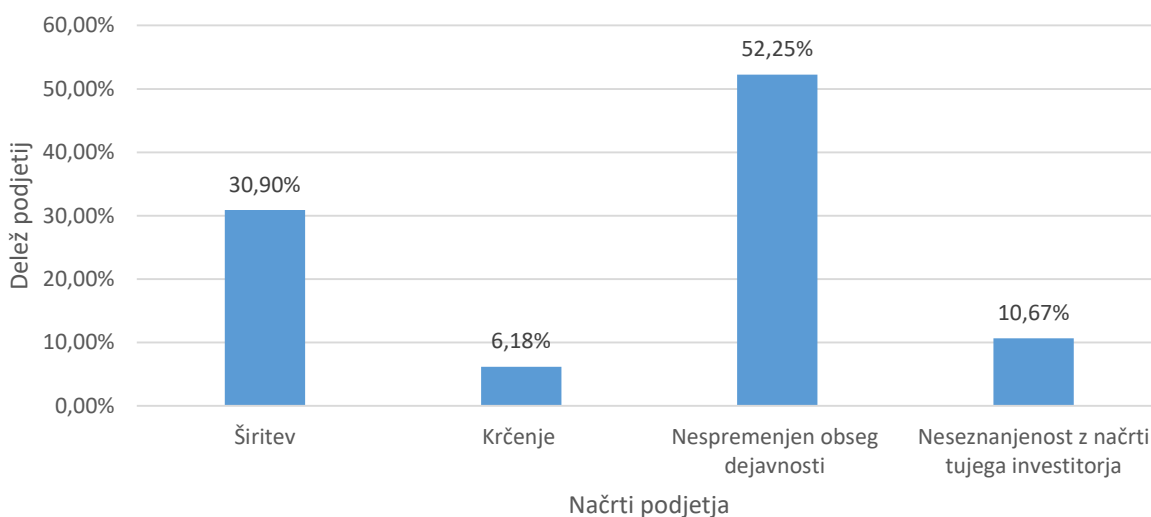

- Investicije v kadre,
- Povečanje skladiščnih prostorov,
- Združevanje enot,
- Investicije v varnost,
- Finančne naložbe,
- Nove projekte (ITS) in
- Obnovo vinogradov.⁵

Investicijski načrti v Sloveniji

Podrobneje smo proučevali investicijske načrte v Sloveniji. Večina anketiranih podjetij (52,2 %) pri investiranju v Sloveniji ne načrtuje sprememb. Desetina podjetij v vzorcu z investicijskimi načrti tujega investitorja ni seznanjena. Širitev v Sloveniji načrtuje 30,9 % vzorčnih podjetij, krčenje pa 6,2 % vzorčnih podjetij (glejte Sliko 21).

Slika 21: Investicijski načrti v Sloveniji (% podjetij), 2020

N = 178

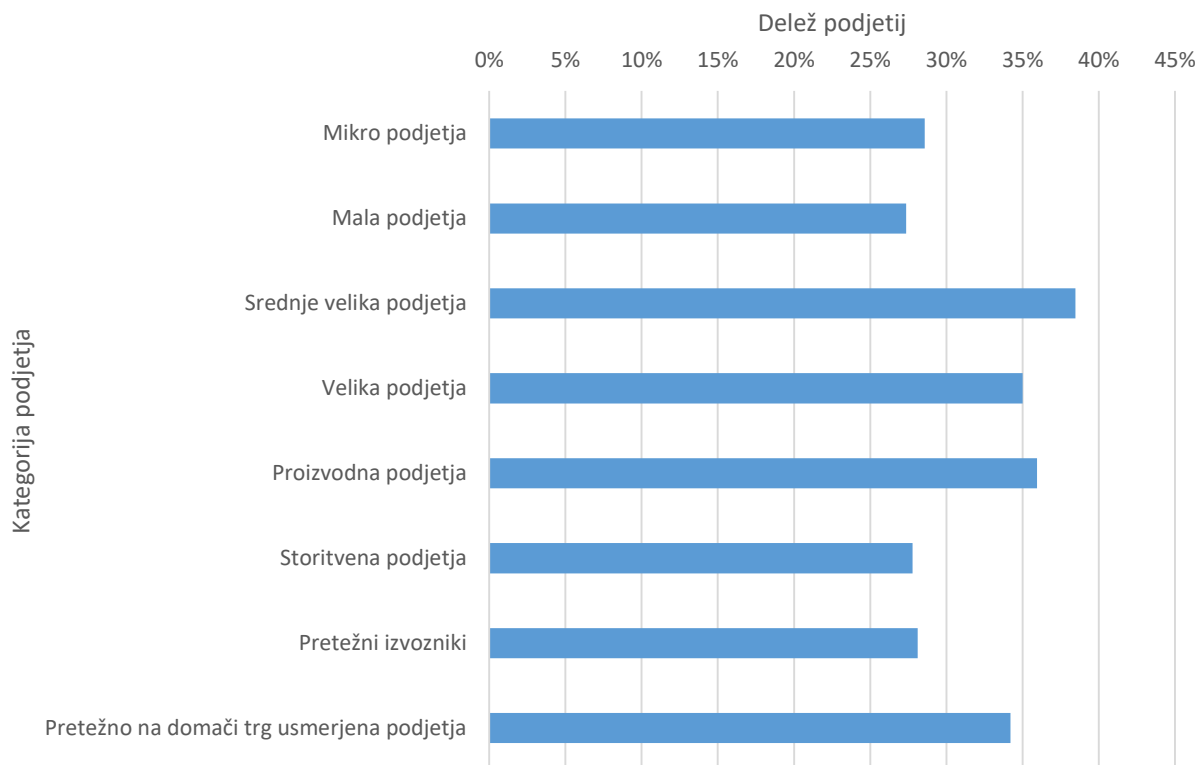
Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

Pregled strukture podjetij, ki načrtujejo investicije, pokaže, da je med takimi podjetji največji delež srednje velikih in velikih podjetij (Slika 22).

⁵ Specifični projekti se omeijo samo po enkrat.

Slika 22: Investicijski načrti v Sloveniji po skupinah podjetij (% podjetij), 2020

N = 172

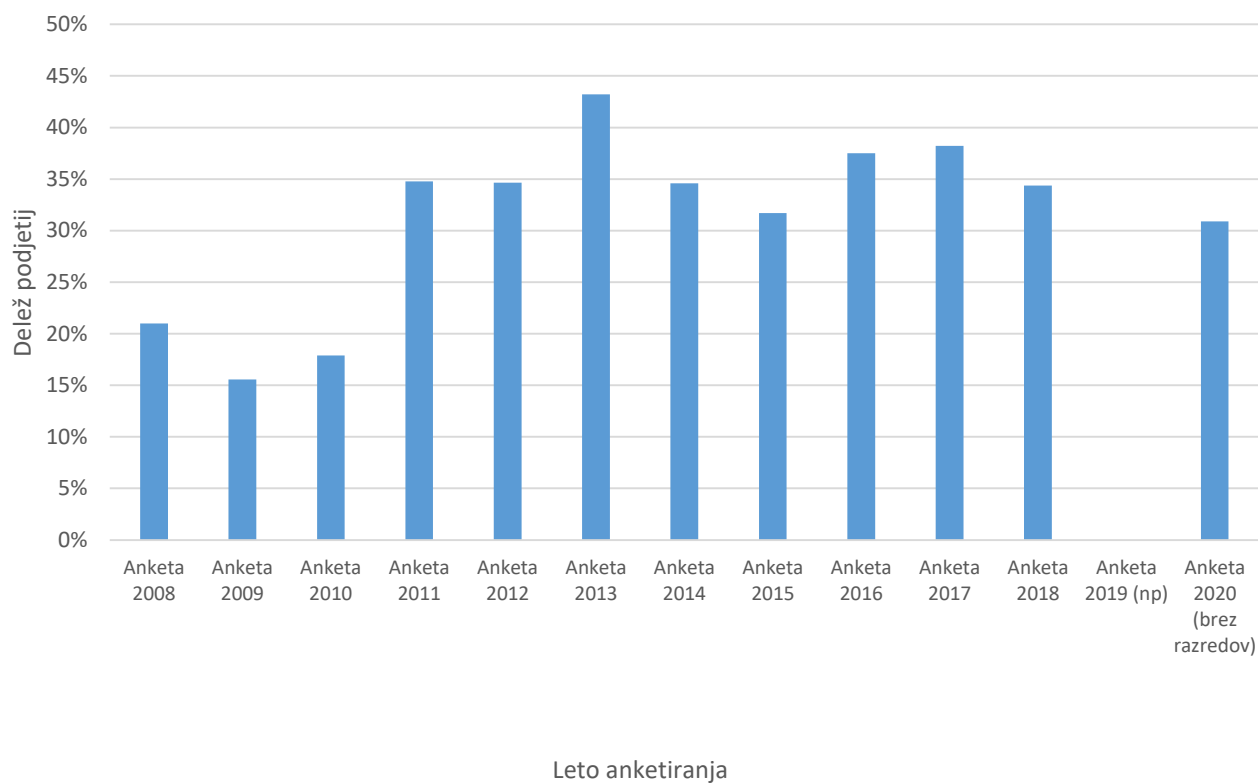
Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

Širitveni načrti podjetij v Sloveniji so podobni tistim, o katerih so podjetja poročala v raziskavah iz preteklih let – kljub pandemiji Covid-19 (Slika 23).

Vendar pa podjetja letos vseeno navajajo, da je »širitev poslovanja odvisna od splošne epidemiološke situacije in gospodarskih razmer v Sloveniji in v regiji«.

Slika 23: Širitveni načrti za naslednje leto med podjetji s tujim kapitalom (% podjetij), primerjava napovedi iz obdobja 2008–2020

Opomba 1: Podatkov za leto 2019 ni, saj se takrat raziskava ni izvajala.

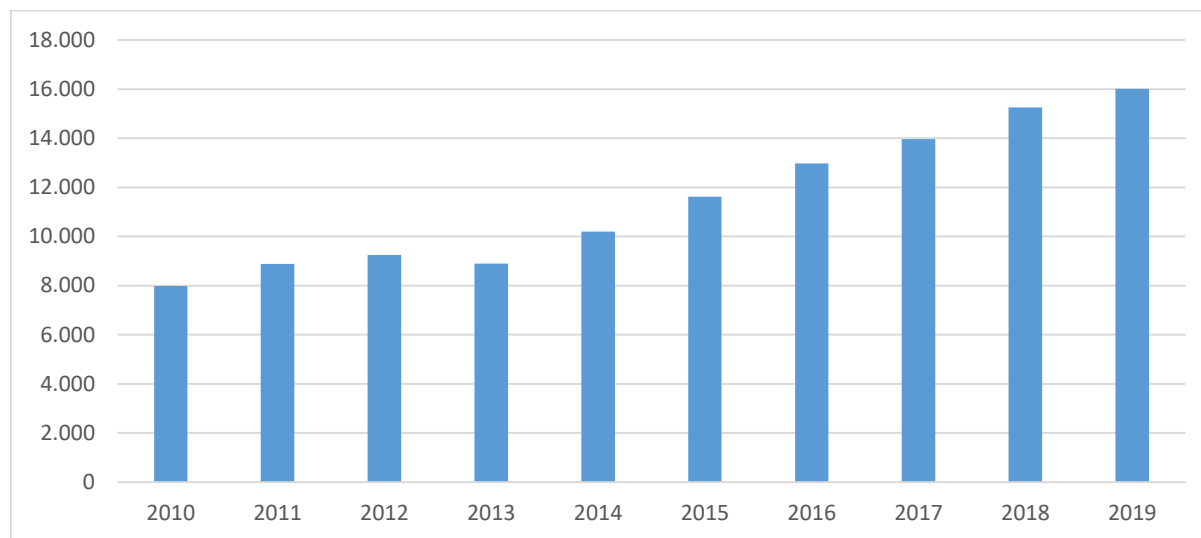
Opomba 2: N se po letih razlikuje.

Vir: Ankete Centra za mednarodne odnose za obdobje 2008–2018, raziskava TNI 2020.

Trenutni investicijski načrti in ocene investorjev nakazujejo potencial za nadaljnje privabljanje tujih investicij v Sloveniji. Te se povečujejo že od leta 2014 (Slika 24).

Slika 24: Tuje neposredne naložbe v Sloveniji, 2010–2019 (v milijon EUR)

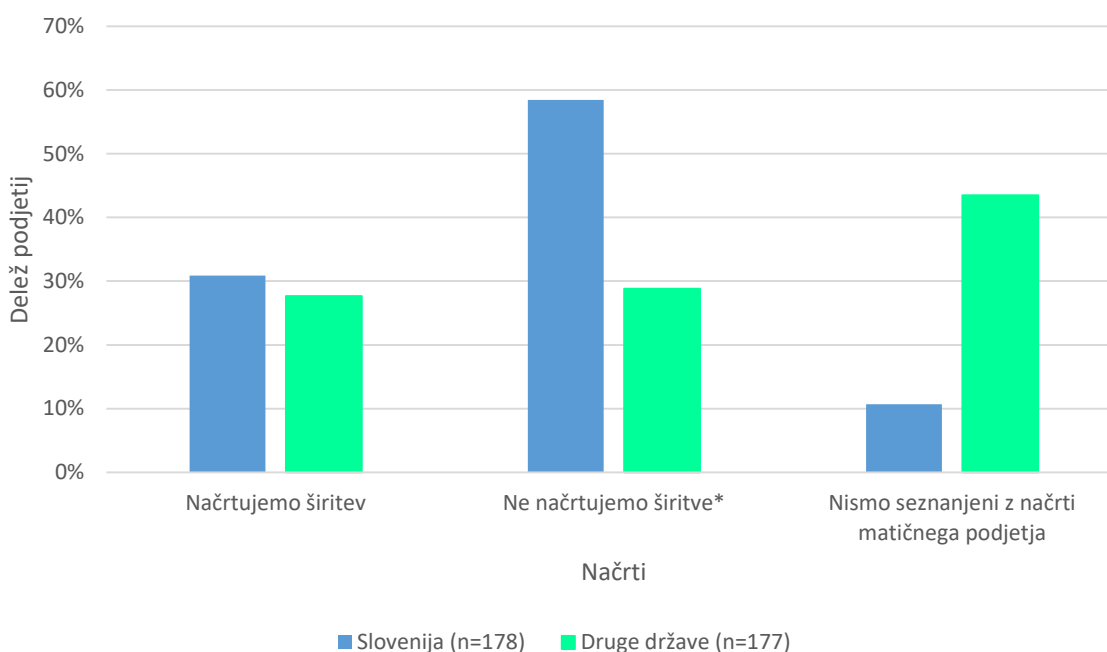
Vir: Banka Slovenije (Poročilo o neposrednih naložbah 2019).

Investicijski načrti izven Slovenije

Porast investicij s strani že obstoječih investorjev je pričakovati v omejenem obsegu, saj večina (več kot 58 %) podjetij s tujim kapitalom ne načrtuje širitve v Sloveniji. Delež podjetij, ki ne načrtujejo širitve na lokacijah izven Slovenije pa je sicer nižji, vendar številna podjetja investicijskih načrtov matičnih podjetij ne poznajo. Podoben delež podjetij, kot tisti, ki načrtuje širitev v Sloveniji, načrtuje tudi širitev izven Slovenije.

Slika 25: Širitveni načrti v Sloveniji in drugje (% podjetij), 2020

Vir: Raziskava TNI 2020. Lasten prikaz.

Podjetja torej investicijske lokacije ocenjujejo primerjalno in investitorji v Sloveniji imajo investicijske načrte tudi na številnih drugih lokacijah (Tabela 3). Najpogosteje anketirana podjetja v svojih kratkoročnih investicijskih načrtih navajajo širitev v Nemčiji, na Poljskem, v Avstriji, ZDA, Srbiji in na Češkem.

Nekatera podjetja namesto konkretnih lokacij navajajo le regije, kjer načrtujejo širitev: najpogosteje je to EU oziroma Evropa, nekatera podjetja pa navajajo globalne investicijske načrte v več regijah. Med ciljnim regijami omenjajo tudi Vhodno Evropo, Balkan in Afriko.

Tabela 3: Širitveni načrti investorjev v tujini po državah, 2020

Država širitve	Število podjetij	Delež	Kumulativa
Avstrija	6	7,8%	6
Anglija/Velika Britanija	2	2,6%	8
BiH	3	3,9%	11
Češka	4	5,2%	15
Danska	1	1,3%	16
Finska	2	2,6%	18
Francija	1	1,3%	19
Hrvaška	4	5,2%	23
Italija	2	2,6%	25
Indija	1	1,3%	26
Indonezija	1	1,3%	27
Kitajska	2	2,6%	29
Madžarska	1	1,3%	30
Makedonija	1	1,3%	31
Nemčija	15	19,5%	46
Nizozemska	1	1,3%	47
Norveška	1	1,3%	48
Poljska	10	13,0%	58
Romunija	1	1,3%	59
Rusija	1	1,3%	60
Slovaška	1	1,3%	61
Srbija	5	6,5%	66
Španija	1	1,3%	67
Švica	1	1,3%	68
Tajska	1	1,3%	69
Turčija	1	1,3%	70
Vietnam	1	1,3%	71
ZDA, Severna Amerika	6	7,8%	77
SKUPAJ	77	100,0%	

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

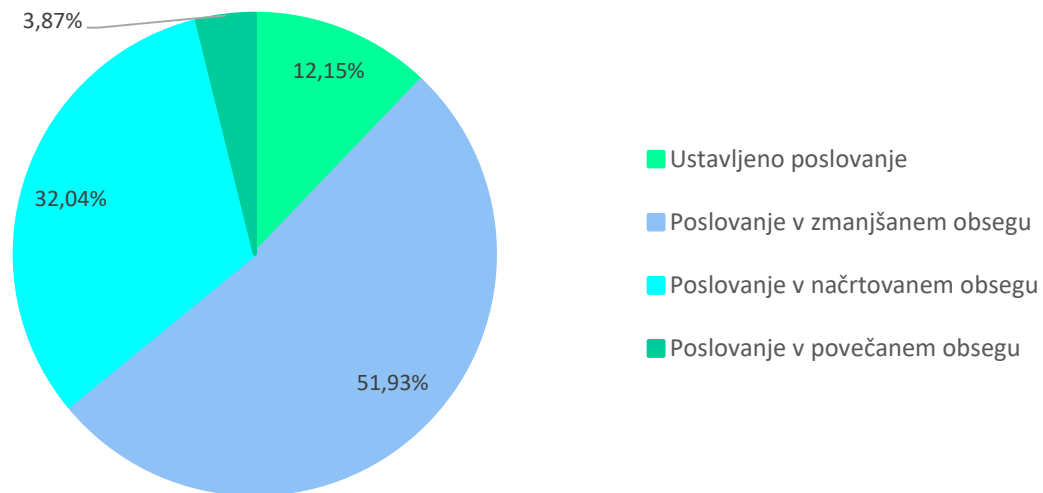
Vplivi in posledice pandemije Covid-19

Posebna pozornost je v letošnji analizi namenjena proučevanju vplivov pandemije Covid-19 na podjetja s tujim kapitalom v Sloveniji. V raziskavi se tako osredotočamo na spremembe v poslovanju, povezane s pandemijo, vpliv pandemije na poslovne rezultate anketiranih podjetij ter učinke pandemije na aktivnosti v podjetjih. Podrobneje opazujemo odločitve podjetij glede investicij, inovacijskih aktivnosti in internacionalizacije. Ugotovitve se zaradi časovnega okvira, v katerem je bila raziskava izvedena, nanašajo na prvi val, pri čemer pa je možno, da so podjetja v svojih odgovorih vsaj delno že ocenila tudi predviden vpliv napovedanega drugega vala pandemije.

Vplivi pandemije Covid-19 na poslovanje

Večina podjetij s tujim kapitalom (51,9 %) je med prvim valom pandemije Covid-19 poslovala v zmanjšanem obsegu. Približno 12 % podjetij je poslovanje popolnoma ustavilo: med njimi so bila pretežno podjetja iz predelovalnih dejavnosti (glejte Sliko 26). Podjetja, ki so uspela v pandemiji obseg poslovanja povečati (takšnih je bilo 3,8 % anketiranih podjetij), so v prodaji večinoma usmerjena pretežno na domači trg. Najpogosteje je poslovanje uspelo povečati mikro podjetjem.

Slika 26: Spremembe v poslovanju med pandemijo Covid-19 (% podjetij), 2020

N = 181

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

Vplive pandemije Covid-19 na poslovanje podjetij so slednja natančneje ocenjevala s poročanjem sprememb števila zaposlenih, prihodkov od prodaje, dobička ter obsega poslovanja (Slika 27). Večina podjetij je zmanjšala dobičke, prihodke od poslovanja in obseg proizvodnje, ne pa tudi števila zaposlenih (58 % podjetij ni posegalo v število zaposlenih). Čeprav je večina podjetij poslovala v zmanjšanem obsegu, je le 27 % podjetij število zaposlenih zmanjšalo. 15 % podjetij je zaposlenost in prihodke od prodaje povečalo. 10 % podjetij je povečalo tudi dobičke.

Vplivi pandemije Covid-19 na investicije

Med vplivi pandemije Covid-19 na investicije je najopaznejše povečanje investicij v varnost in zdravje zaposlenih: polovica vzorčnih podjetij je vlaganja v varnost in zdravje zaposlenih okrepila, 6 % anketiranih podjetij pa je te investicije zmanjšala.

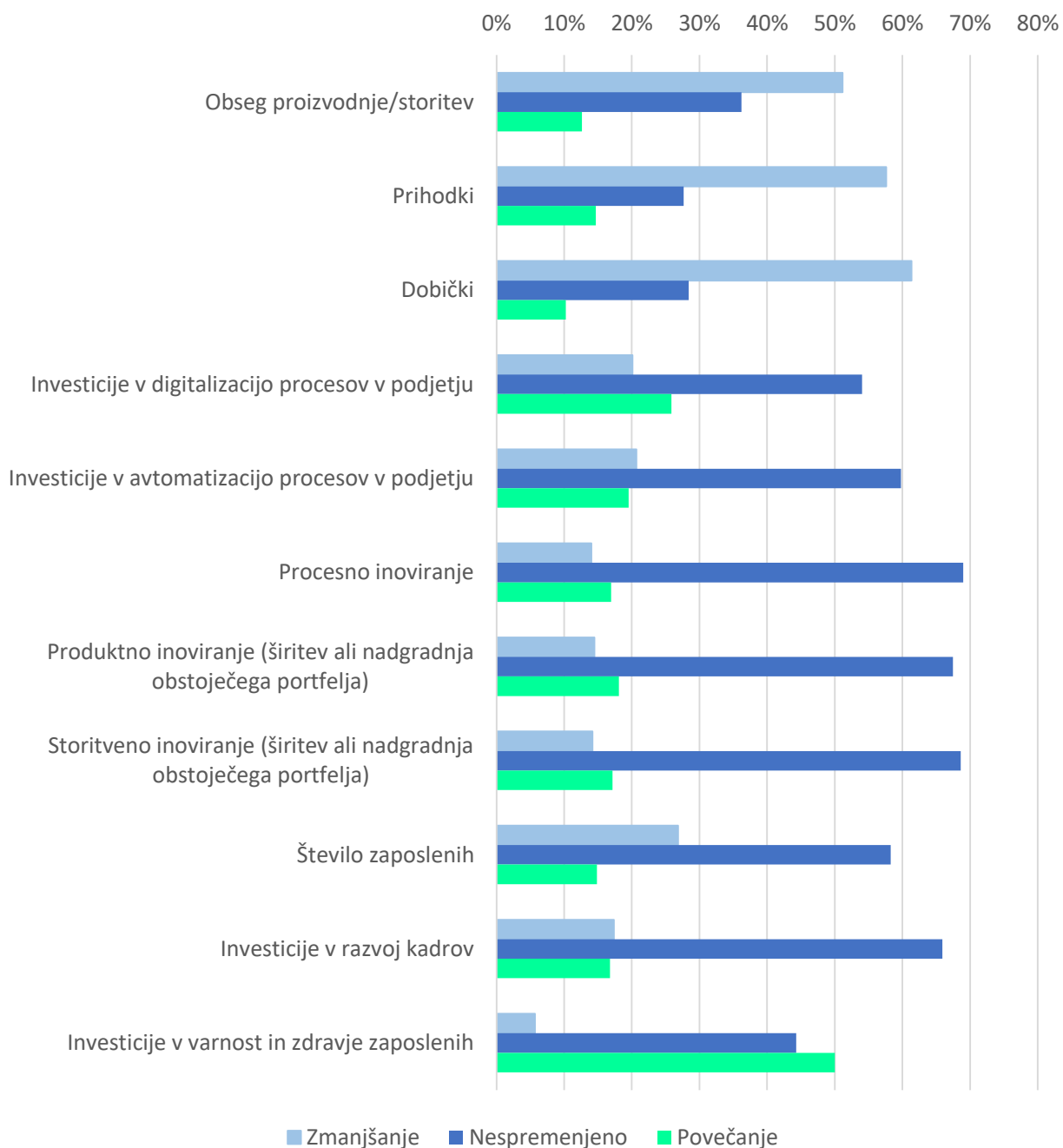
Pri investicijah v razvoj kadrov večina vzorčnih podjetij ni beležila sprememb. Delež podjetij, ki so vlaganja v razvoj zaposlenih okrepila (17 %), je enak deležu podjetij, ki so jih zmanjšala.

Investicije v digitalizacijo in avtomatizacijo se zaradi pandemije Covid-19 pri večini podjetij s tujim kapitalom niso spremenile. Je pa delež tistih, ki so zaradi pandemije Covid-19 digitalizacijo povečali (takih je 26 % anketiranih podjetij), večji kakor tistih, ki so investicije v digitalizacijo zmanjšali (takih je 20 % anketiranih podjetij).

Inovacijske aktivnosti podjetij se zaradi pandemije Covid-19 pri večini anketiranih podjetij niso spremenile. Več kot dve tretjini vzorčnih podjetij ni zaznavalo sprememb pri inoviranju v procesih, storitvah ali produktih. Trend povečevanja inovacij (na vseh področjih, najbolj pa pri inoviranju produktov) je med podjetji kljub temu nekoliko bolj pogost od krčenja inovacijskih aktivnosti.

Slika 27: Vpliv pandemije Covid-19 na poslovanje, investicije in inoviranje v podjetjih (% podjetij), 2020

N = 166–177

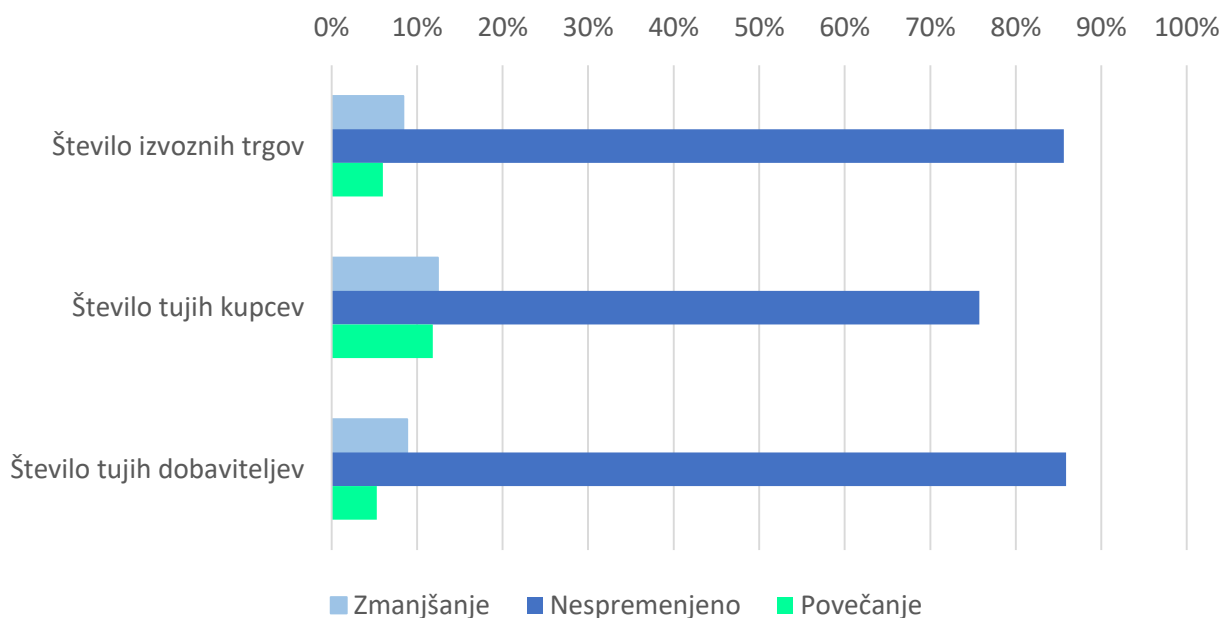
Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

Vplivi pandemije Covid-19 na internacionalizacijo

Vplivi pandemije Covid-19 na internacionalizacijo podjetij so med anketiranimi podjetji prisotni v manjšem obsegu kakor vplivi pandemije na poslovanje ali investicije. Večina podjetij zaradi pandemije Covid-19 ni zaznala sprememb niti pri številu svojih poslovnih partnerjev v tujini, niti pri številu dobaviteljev iz tuje, niti pri številu tujih kupcev (Slika 28). Velika večina podjetij je med pandemijo ohranila tudi enako število izvoznih trgov. Krčenje in koncentracija v internacionalizaciji sta sicer bolj prisotna kakor diverzifikacija mednarodnega poslovanja.

Slika 28: Vpliv pandemije Covid-19 na internacionalizacijo podjetij v Sloveniji, (% podjetij), 2020

N = 167 (število izvoznih trgov) oziroma 169 (število tujih kupcev) oziroma 170 (število tujih dobaviteljev)
Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

Koriščenje državnih in drugih pomoči zaradi pandemije Covid-19

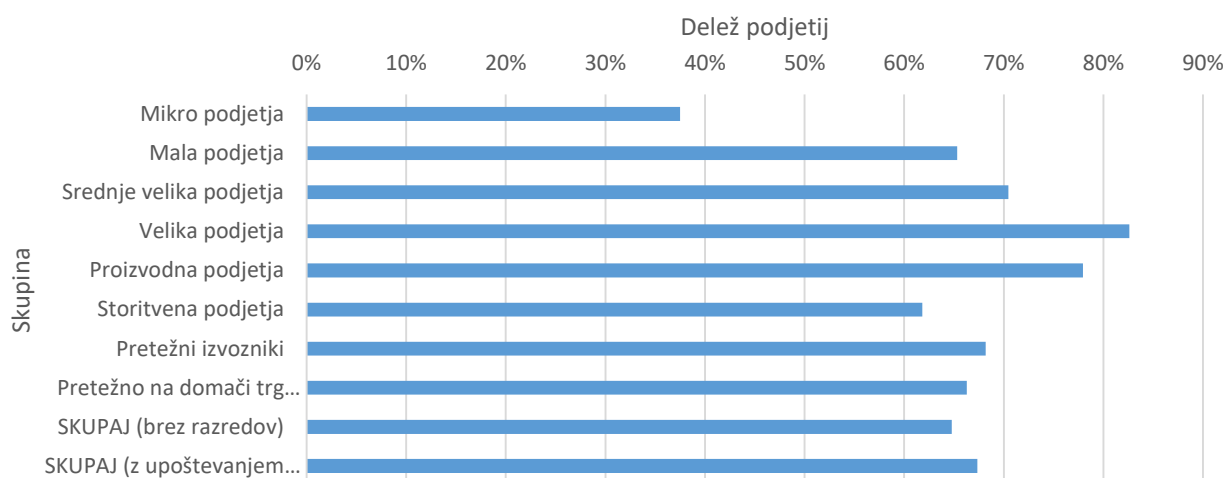
Podjetja so pri opisu odzivov na pandemijo Covid-19 navajala tudi, katere ukrepe so koristila med prvim valom pandemije in po njem. Koriščenje pomoči države je bilo med podjetji s tujim kapitalom zelo razširjeno. Ukrepe države sta koristili skoraj dve tretjini vzorčnih podjetij. Slika 29

prikazuje deleže podjetij (po posameznih skupinah), ki so do septembra 2020 koristili ukrepe države.

Pogostost koriščenja ukrepov države med podjetji narašča z njihovo velikostjo. Največ koristnikov ukrepov je bilo namreč med velikimi podjetji, in sicer kar 82,6 %, a tudi med srednje velikimi in malimi podjetji je velika večina podjetij ukrepe koristila. Na osnovi drugih lastnosti podjetij (tj. proizvodne oziroma storitvene usmerjenosti in njihovih primarnih trgov) opaznejših razlik glede koriščenja ukrepov države ni.

Slika 29: Koriščenje ukrepov države zaradi Covid-19, (% podjetij po skupinah), 2020

N = 151

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

Med ukrepi, ki so jih podjetja koristila na ravni države, jih je največ povezanih s kadri (npr. čakanje na delo in boleznine, skrajšan delovni čas, delo od doma, nadomestilo odsotnosti za varstvo otrok). Pogosto so bili uporabljeni tudi ukrepi, vezani na upravljanje s finančnimi tokovi: oprostitve/znižanje/povračilo prispevkov, davčne olajšave, akontacija na davek na dobiček, odlog DDV, subvencije/odpis prispevkov za (Z)PIZ, pa tudi krizni dodatek, dodatek za delovno aktivnost, nepovratne finančne pomoči, subvencije nasploh, pa tudi kadrovske spodbude, likvidnostni krediti, posojila SID ter moratorij na kredite, davke in plačila. Podjetja so koristila tudi ukrepe za varnost pri delu oziroma jim sledila (takšni so bili ukrepi NIJZ in/ali v okviru vladnih odredb, ki so bile sprejete, subvencije za nakup zaščitne opreme, neuporaba javnega prevoza, izogibanje javnim krajem in omejitev potovanj).

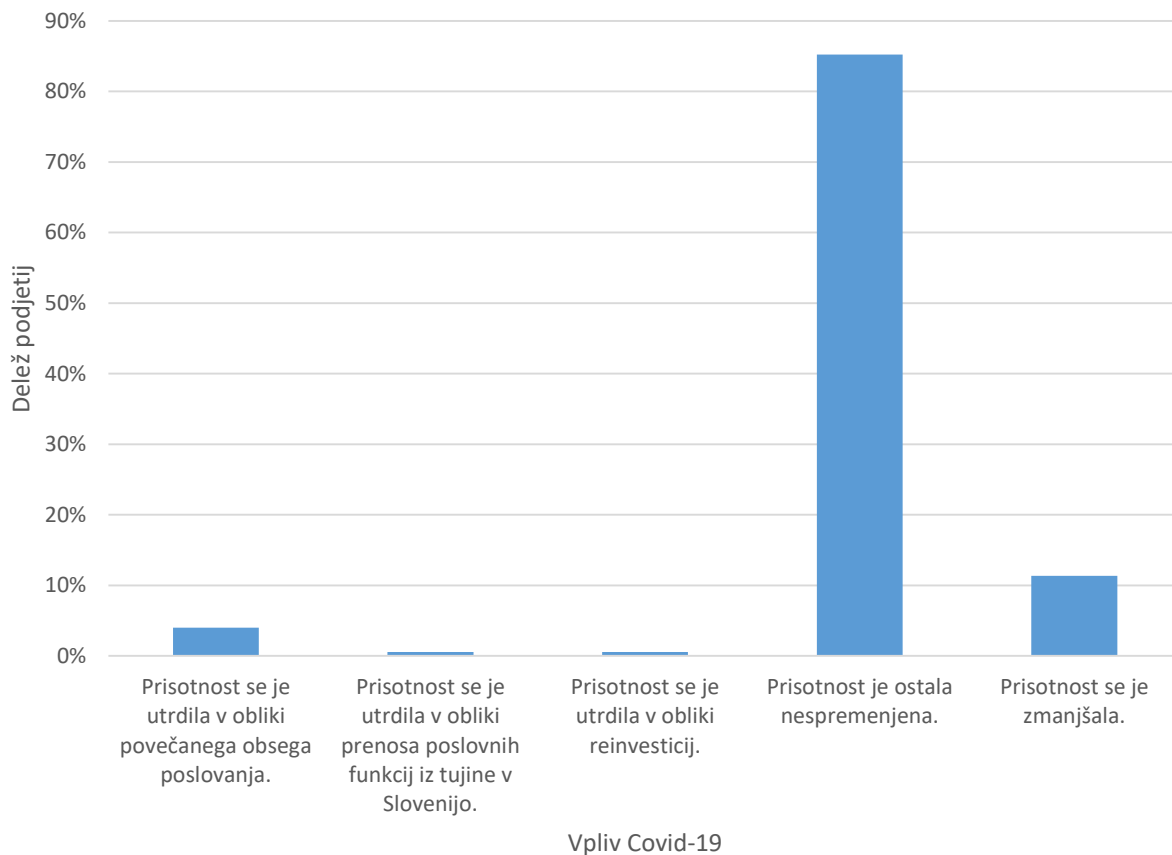
V bistveno manjšem obsegu so podjetja koristila pomoč občin ali ukrepe, ki so bili ponujeni na ravni regij. Slika 30 prikazuje deleže podjetij (po posameznih skupinah), ki so do septembra 2020 koristila ukrepe regij in občin, skupno so te ukrepe koristili le 4 % vzorčnih podjetij.

Vplivi pandemije Covid-19 na prisotnost tujih investitorjev v Sloveniji

Čeprav so nekatere tuje lokacije beležile umike tujih investicij (FDI intelligence unit, 2020), pandemija Covid-19 večinoma ni spreminjala investicijskega vedenja in ni vplivala na prisotnost tujih investitorjev v Sloveniji. O zmanjšani prisotnosti je poročalo 11 % podjetij, 4 % pa jih je zaznalo povečanje prisotnosti tujih investitorjev v Sloveniji (glejte Sliko 31).

Slika 31: Vpliv pandemije Covid-19 na prisotnost tujega investitorja v Sloveniji (% podjetij), 2020

N = 176

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastni izračuni.

Podjetja, ki so beležila spremembe v prisotnosti tujega investitorja, so pojasnila tudi vzroke zanje.

Med **vzroki za večjo prisotnost** tujega investitorja v Sloveniji so podjetja navedla naslednje:

- *»Vladni ukrepi, stabilnost zdravstvene situacije v državi in kadri so okrepili prisotnost.«*
- *»Pravzaprav ne poznamo razlogov. So pa nekateri poslovni partnerji začeli novo pot, ki jim je prinesla več dela, in s tem smo imeli mi več dela.«*
- *»Več naročanja prek spleta.«*
- *»Bolj učinkovito smo delali.«*

Med **vzroki za manjšo prisotnost** pa so podjetja navedla naslednje:

- *»Zaostrovanje zdravstvene situacije.«* (najpogostejši odgovor)
- *»Slabi poslovni rezultati.«* (zelo pogost odgovor)
- *»Zelo slab poslovni rezultat. Lastnik ne more obljubiti pomoči za leto 2020.«*
- *»Zmanjšano povpraševanje.«*
- *»Manjši obseg naročil in novih projektov.«*
- *»Zaostrovanje zdravstvene situacije, vladni ukrepi o omejitvi potovanj.«*
- *»Vladni ukrepi, slabi poslovni rezultati in težave pri tujem investitorju.«*
- *»Vladni ukrepi/prepoved.«*
- *»Vladni ukrepi, delo od doma.«*
- *»Zaostrovanje zdravstvene situacije – zapiranje države, predvsem znotraj občin.«*
- *»Health situation at the headquarters (Sweden!) as well as nearly disabled traveling through Europe (14 days of quarantine on entering Slovenija, 48 hours validity of negative covid test was impossible to provide).«*
- *»Tuji investitor je bil zaprt in v fazi prestrukturiranja že pred izbruhom pandemije.«*

Predlogi ukrepov, ki bi podjetjem pomagali pri soočanju s posledicami pandemije Covid-19

Odziv podjetij s tujim kapitalom na ukrepe države zaradi pandemije Covid-19 je bil splošno zelo pozitiven: podjetja so množično koristila ukrepe in si z njimi pomagala ohranjati obseg zaposlenih in obseg poslovanja.

Navajamo nekaj komentarjev podjetij:

»Ukrepi so pravi.«

»Smatramo, da je bilo ukrepov s strani države dovolj in so v kritičnem obdobju bistveno razbremenili stroške dela.«

»Ukrepi, ki so bili izvedeni, so bili na mestu.«

»Ni potrebe po dodatnih ukrepih.«

Kritike so se nanašale predvsem na komunikacijo. Nekaj podjetij pa si je želelo popolno ukinitve ukrepov:

»Želimo si jasna navodila in jasno tolmačenje zakonov, ukrepov....brez večkratnih sprememb in popravkov.«

»Več informacij za organizacijo, da se lahko planira aktivnosti, poslovanje... zaradi morebitnih ukrepov, da se zmanjša negotovost.«

»Ukinejo naj vse ukrepe in nehajo metati ljudem pesek v oči. COVID je koristen samo zaposlenim v javnem sektorju.«

»Čim manj ukrepov, težko bo normalizirati.«

V odzivih so imela podjetja tudi svoje predloge za soočanje s posledicami pandemije Covid-19, ki jih povzemamo v spodnji razpredelnici:

Predlagani ukrepi zaradi pandemije Covid-19
Poslovno okolje: • Jasna in stabilna zakonodaja, • Ureditev DMV, • Likvidnost kupcev (nižji davek na živila), strank (odkup terjatev za s.p.) in podjetij, • Digitalizacija javne uprave, • Digitalizacija zdravstva, • e-poslovanje.

Vladni ukrepi:

- Neomejevanje poslovanja/Zagon gospodarstva/Zagotavljanje delovanja sistema,
- Dostop do ukrepov velikim podjetjem, podjetjem v tuji lasti, MSP, IP in podjetjem v težavah,
- Jasno in pravočasno informiranje o ukrepih/Jasnost in stabilnost ukrepov (jasna delitev na ukrepe za fizične in pravne osebe),
- Nadzor spoštovanja ukrepov NIJZ v podjetjih,
- Odprtje meja (za tuje državljane z negativnim testom brez karantene, rahljanje ukrepov v ne-rdečih državah, prost pretok blaga),
- Ukrepi za podporo HORECA/mednarodnemu turizmu (pomen osebnega stika).

Financiranje:

- Nepovratna sredstva in subvencije (financiranje izpada prometa prek nepovratnih sredstev, sredstva za optimizacijo, digitalizacijo, nakup zaščitne opreme, posodobitev in nakup nove opreme, plače/stroške dela/čakanje, fiksne stroške, ohranjanje delovnih mest, tehnološko posodobitev in razvoj kadrov; sredstva, vezana na upad prihodka in, brez omejitev za posamezne panoge; sredstva tudi za podjetja v tuji lasti, za MSP, za IP, za velika podjetja) ,
- Davčne olajšave/oprostitev plačila prispevkov (odpis PIZ, e-vozila, nižji davek na živila, plače – eksplicitno mlajših, visoko kvalificiranih kadrov, dohodki),
- Ugodni krediti (dostopni tudi tujim investitorjem, za obratna sredstva z odlokom vračila, zavarovanje poslovnih terjatev do kupcev proti kreditnim tveganjem, sprostitev bančnih omejitev, odkup terjatev poslovnih partnerjev).

Kadri:

- Čakanje na delo (financiranje, dostopno MSP in IP, podaljšanje ukrepa do konca krize) in boleznine,
- Skrajšan delovni čas (financiranje, boljša ureditev od obstoječe),
- Izplačilo dodatka na plačo,
- Delo od doma (sprememba ZDR in ZVZD za fleksibilno razporejanje delovnega časa, pomoč pri urejanju domačega delovnega okolja, z manj zahtev po skladnosti z zakonodajo/s poenostavljeno zakonodajo, fleksibilna delovna zakonodaja),
- Fleksibilnost pri prerazporeditvi kadrov in/ali razporejanju delovnega časa (tudi izmenjave kadrov med podjetji),
- Zaposlovanje za določen čas za nadomestilo delavca, ki je v karanteni, brez razpisnega postopka,
- Predčasno upokojevanje,
- Zagotavljanje sezonskih delavcev,
- Zagotovitev hitrega dostopa do tujih trgov delovne sile,
- Podlage za interno komuniciranje ukrepov.

Zdravstveni ukrepi:

- Pomoč pri nakupu zaščitne opreme,
- Cepivo,
- Brezplačen bris za zaposlene,
- Testiranja le za obolele,
- Odprava karantene,
- Zagotavljanje delovanja zdravstvenega sistema,
- Podpora pri investicijah v projekte, ki neposredno izboljšujejo okolje v času korona krize (npr. elektronski UV razkuževalci, štetje oseb v prostoru itd.).

Drugo:

- Ni potrebe za ukrepe – obvladujemo situacijo.
- Ukrepi so bili zadostni/ustrezni/so pomagali (so zadostno razbremenili stroške dela).
- Čim manj ukrepov.
- Podpora države z normalnimi pogoji.
- Posledice pandemije še niso dokončno znane in zato odgovora še ne moremo podati.
- Omejiti izvoz premalo predelane surovine. Omejiti izvoz hlodovine!
- Delo od doma je nesmiselno.
- Fleksibilnost podjetja in njihovih zaposlenih.
- Pomembnost preventivnih pregledov in validacija naših strojev po bolnišnicah.

Vir: Raziskava TNI 2020. Lastne analize.

Gibanje globalnih TNI in pozicija Slovenije

Po aprilu, ko je bil indeks FDI globalno gledano na najnižji ravni v zadnjih štirih desetletjih, je pričakovati porast investicij. Slovenija ima pri tem bistveno večje možnosti za njihov izkoristek, kot jih je imela ali realizirala v preteklosti, ko je v regiji Srednje in Jugovzhodne Evrope primerjalno že izgubljala. UNCTAD za leto 2022 namreč napoveduje globalno rast TNI in različne rasti po regijah.

Dejavniki, ki bi lahko izboljšali položaj Slovenije so:

- a) Izjemnega pomena je **signal izhoda Slovenije iz pandemije**. To, kako se države spopadajo s krizo, ki je nastala zaradi pandemije Covid-19, kaže na agilnost in operativno sposobnost vlad/držav, pa tudi skrb za človeške vire (ki so med najpomembnejšimi motivi za investicije), zato ima to novo vlogo pri lestvicah konkurenčnosti in primernosti za investicije. Tukaj se je Slovenija v prvem valu odlično izkazala in pridobivala privlačnost za investicije.
- b) Drugi razlog so **strukturne spremembe v globalnih verigah vrednosti**. Ne gre toliko za 'trganje' verig, ampak njihovo revizijo in prestrukturiranje. Nekatere (tudi kompleksne) globalne verige ostajajo bolj stabilne, druge pa se povsem spreminjajo, pri čemer obstajajo velike razlike med panogami. Tako je bilo tudi ob zadnji globalni recesiji leta 2009, ko so se evropske in azijske verige lokalizirale, ameriške pa agregatno gledano ne. Ker v Evropi pospešeno prihaja do 'lokalizacije' globalnih verig vrednosti (zaradi težav v logistiki, protekcionističnih ukrepov in večjih stroškov), prihaja do prestrukturiranja in intenzivnega nadomeščanja globalnih in oddaljenih dobav z bližjimi. Večji pomen pa pridobiva tudi samooskrba. Slovenija, ki je med državami z največjim deležem izvoza predelovalnih dejavnosti, ima tako prednost (je namreč med top 5 državami v Evropi v industrijskem izvozu). Posledično se lahko uveljavi kot napredna industrijska baza, z naprednimi energetske in okoljske rešitvami. Predanost tehnološko naprednim, trajnostnim in zelenim rešitvam je možno globalno bolje komunicirati in tako okrepiti ponoven zagon investicij.
- c) **Izpogajana sredstva EU** pomenijo večji obseg investicij v državi (predvsem v infrastrukturo), kar privablja tuje neposredne investicije.
- d) Ob strateškem političnem vodenju lahko za privabljanje investicij Slovenija izkoristi tudi **predsedovanje Svetu EU**.

V razmerah, ko je v pripravljenosti več investicij, je smiselno **strateško komuniciranje prednosti Slovenije kot lokacije za TNI**. Med te prednosti se uvrščajo: usposobljeni zaposleni z dobrim znanjem tujih jezikov, visok delež industrije, visoka tehnološka razvitost in okoljska ozaveščenost. Prav tako je smiselno dodatno spodbujati investicije v R&D ter inovacije (npr. prek uvedbe olajšav

na teh področjih), saj so investitorji na tovrstne aktivnosti še posebej občutljivi. Raziskave kažejo, da so podjetja s tujim kapitalom v Sloveniji bolj raziskovalno intenzivna od slovenskega povprečja in imajo tudi močne raziskovalne oddelke.

Investicijske odločitve se odzivajo tudi na industrijske in inovacijske politike držav ter dinamiko uresničevanja zastavljenih strategij. V Inovacijskem monitorju za leto 2019 (European Innovation Scoreboard 2019) se je Slovenija zaradi upada izdatkov za raziskave in razvoj od sledilcev inovatorjev premaknila k skromnim inovatorjem. Pred tem je bila v ospredju med vsemi državami regije Srednje in vzhodne Evrope (CEE), zdaj pa jo je prehitela Estonija, ostale države CEE pa so napredovale. Padec na lestvici zmanjšuje privlačnost Slovenije za inovativna podjetja.

Pri privabljanju TNI je prav tako pomembno **reagirati na ovire in težave**, na katera investitorji opozarjajo že leta.⁶ Pritožbe in ovire s strani tujih investitorjev bi lahko strnili v tri glavna priporočila: (1) povečevanje odzivnosti javnih institucij, (2) poenostavljanje administrativnih postopkov (odpravo protislovij, ki nastajajo pri uvajanju zakonodaje) in usklajeno delovanje institucij (ki naj sodelujejo in komunicirajo med seboj) ter (3) digitalizacija javne uprave.

Med največjimi problemi Slovenije je **nezaupanje v pravno državo in pravni red**. Raziskave kažejo, da multinacionalke nimajo velikega zaupanja v slovenski pravni sistem, pri čemer se pravnim postopkom praviloma izogibajo. Slovenija izjemno slabo kotira tudi na lestvicah kakovosti institucij in pravnega reda (ki jih investitorji spremljajo). Članstvo v EU je za Slovenijo prednost. Dodatno oviro pa predstavlja nezaupanje v različne nevladne organizacije, ki za tuje investitorje pomenijo podaljševanje postopkov, zmanjšano preglednost in višje stroške.

Pomemben element odločanja tujih investitorjev je tudi **investicijska klima**. Investicijsko klimo z množico deležnikov soustvarjamo dnevno, nenaklonjenost tujim investicijam je na ravni države opažena, vendar znotraj države različno prisotna. V posameznih lokalnih okoljih Slovenije je lahko tako zelo različna, in nekatere regije si tudi z lokalnimi institucijami aktivno prizadevajo za povečanje investicij. Po pandemiji si bo vsaka država želela novih investicij. Konkurenčni naporji za te bodo bolj prisotni. Seveda je pri vsaki investiciji potrebna trezna presoja dolgoročnih učinkov, a hkrati imamo primere, kjer tuje investicije prinašajo napredek in blaginjo v lokalnem okolju in je naklonjenost tujim investicijam prisotna tudi med lokalnim prebivalstvom.

⁶ Glej raziskave med podjetij s tujim kapitalom 2008 – 2018.

Viri

PODATKOVNA BAZA, PRIDOBLJENA Z ANKETO MED PODJETJI S TUJIM KAPITALOM 2020.

BAZA AJPES.

European Innovation Scoreboard 2019. Dostopno prek:

https://www.fdiintelligence.com/article/77833?utm_campaign=June%20newsletter%2011.06.20&utm_source=emailCampaign&utm_medium=email&utm_content=

Hunt A. I. in Hessler, A. (2020). CEE region key for automotive R&D. Dostopno prek:

<https://www.fdiintelligence.com/article/76758>

Poročilo o naložbah 2019. Ljubljana. Banka Slovenije.

Raziskava med podjetji s tujim kapitalom 2018 . Ljubljana. Center za mednarodne odnose. Fakulteta za družbene vede.

World Investment Report 2020. UNCTAD. Ženeva.